

Zvyšovanie účinnosti súdnictva prostredníctvom ochrany/posilnenia postavenia obetí a zraniteľných strán. Kód projektu: GGCPP002

Edukačný program: Základné individuálne posúdenie obetí trestných činov

Projekt je spolufinancovaný z grantov EHP.

KROČKOVÁ Kristína, KOVÁČ, Matúš
2024

Názov publikácie: Edukačný program: Základné individuálne posúdenie obetí trestných činov
Autorský kolektív: JUDr. Kristína Kročková, PhD.
JUDr. Matúš Kováč, PhD.
Vydanie: Prvé
Vydavateľ: Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky
Miesto vydania: Bratislava
Rok vydania: 2024
Rozsah: 45 strán/54 124 znakov

Text neprešiel jazykovou korektúrou

Obsah

I.	Úvod	4
	Cieľ edukačného programu	5
	Cieľová skupina.....	5
	Metódy a formy realizovania edukačného programu.....	5
II.	Obsahová náplň edukačného programu	6
	Program a časový rozsah.....	6
	Téma 1: Úvod do problematiky, základné zásady a definície	6
	Téma 2: Základné individuálne posúdenie obetí.....	7
	Téma 3: Prostriedky ochrany obete pred následnou viktimizáciou.....	7
	Téma 4: Praktické cvičenie	7
III.	Príloha k téme 1	8
IV.	Príloha k téme 2	17
V.	Príloha k téme 3	36
VI.	Príloha k téme 4	45

I. Úvod

Podľa štatistík Agentúry Európskej únie pre základné práva (ďalej len „FRA“), takmer každý desiaty človek (9%) v Európskej únii zažil fyzické násilie v posledných 5 rokoch a 6% v posledných 12 mesiacoch.¹ Z toho **len 30% prípadov fyzického násillia je nahlásených polícii**. Slovenská republika nie je výnimkou, keď 30% prípadov násillia bolo oznámených polícii, ale až 54% prípadov nebolo ohlásených vôbec a na žiadnej inštitúcii. Alarmujúce je však to, že podľa priemeru v Európskej únii až 27% obetí nenahlásilo trestný čin z dôvodu istej formy nedôvery voči polícii.²

V inom prieskume sa FRA pýtala obetí, aký vplyv malo trestné konanie na ich situáciu. **44% obetí odpovedalo, že trestné konanie im len pridalo k traume spôsobenej trestným činom (zhoršenie následkov viktimizácie)**, 33% nevedelo vyhodnotiť odpoveď a 23% uviedlo, že trestné konanie prispelo k zníženiu traumy spôsobenej trestným činom.³

Z týchto posledných štatistík je zrejmé, že **obete trestných činov potrebujú mať zabezpečený prístup k pomoci, podpore a k informáciám aj mimo trestného konania a zároveň, že v rámci trestného konania je potrebné prijímať účinné opatrenia na ochranu obetí pred druhotnou a opakovanou viktimizáciou** (ďalej spolu v texte aj ako „následná viktimizácia“).

Vzhľadom na nadnárodný presah a mobilitu v rámci Európskej únie je potrebné zabezpečiť, aby všetky obeť mali prístup v rámci členských štátoch k obdobným službám. Tento cieľ sa začal naplňať **prostredníctvom smernice Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ**, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV (ďalej len „smernica 2012/29/EÚ“).

V podmienkach Slovenskej republiky bola vykonaná úplná transpozícia smernice 2012/29/EÚ a smernice Rady 2004/80/ES o odškodňovaní obetí trestných činov (ďalej len „smernica 2004/80/ES“) **zákonom č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov** a zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o obetiach“), ktorý nadobudol účinnosť od 1. januára 2018.

Metodika s názvom „Základné individuálne posúdenie obetí trestných činov“ ako aj tento edukačný program vychádzajú primárne z vyššie uvádzanej legislatívnej úpravy, ktorú premietajú do praxe a snažia sa vytvoriť mechanizmy pre praktickú implementáciu legislatívy týkajúcej sa individuálneho posúdenia obetí.

Metodika ako aj tento edukačný program si dávajú za **cieľ vysvetliť význam jednotlivých inštitútov** ako je individuálne posúdenie a opatrenia zamerané na predchádzanie druhotnej a opakovanej viktimizácie, **a prostredníctvom praktických príkladov ako sú dotazník, checklisty, opis výkonu opatrení, motivovať k ich uplatňovaniu v praxi**.

¹ FRA: Crime, Safety and Victims' Rights, Luxemburg: Publications Office of the European Union, 2021, s. 18. (2021). ISBN 978-92-9461-136-9. Dostupné online <https://fra.europa.eu/en/publication/2021/fundamental-rights-survey-crime>

² Tamtiež, s. 78 – 82.

³ FRA: Proceedings that do justice, Justice for victims of violent crime, Part II, Luxemburg: Publications Office of the European Union, 2019, s. 90. ISBN: ISBN 978-92-9474-333-6. Dostupné online <http://fra.europa.eu/en/publication/2019/proceedings-do-justice-justice-victims-violent-crime-part-ii>

Úspešná aplikácia edukačného programu je podmienená tým, aby účastníci vzdelávania mali k dispozícii metodiku, nakoľko tá poskytuje širší kontext a ako aj teoretické východiská, z ktorých vychádza edukačný program.

Cieľ edukačného programu

Cieľom edukačného programu je poskytnúť účastníkom vzdelávania **prehľad legislatívy upravujúcej individuálne posúdenie a opatrení na ochranu pred následnou viktimizáciou**, ako aj **praktické príklady týkajúce sa uskutočnenia individuálneho posúdenia**, jeho vyhodnotenia a prijatia opatrení na ochranu individuálnej obete pred následnou viktimizáciou. Prostredníctvom praktickej časti týkajúcej sa výkonu výsluchu obzvlášť zraniteľnej obete zároveň edukačný program vytvára priestor na oboznámenie sa s technikami ako predchádzať najmä druhotnej viktimizácii.

Dôraz je kladený na nevyhnutnosť vykonania individuálneho posúdenia pre riadnu identifikáciu obzvlášť zraniteľnej obete, jej potrieb, rizika ohrozenia a prispôsobenia povinností vyplývajúcich orgánom činným v trestnom konaní a súdom, potrebám, stavu a porozumeniu obete.

Cieľová skupina

Primárnou cieľovou skupinou sú orgány uskutočňujúce individuálne posúdenie obetí v kontexte trestného konania, t.j. najmä orgány činné v trestnom konaní, súdy.

Sekundárnou cieľovou skupinou sú subjekty, ktoré prichádzajú do kontaktu s obeťou bez ohľadu na začatie trestného konania (napr. súdy v iných ako trestných konaniach), subjekty poskytujúce pomoc obetiam a obzvlášť zraniteľné obete.

Metódy a formy realizovania edukačného programu

Výkladové metódy (výklad, vysvetľovanie, prednáška) slúžia na poskytnutie informácií a objasnenie pojmov, definícií, zásad, legislatívy ako aj zdieľanie príkladov dobrej praxe. Lektor v tejto časti môže využiť prezentácie (v prílohách).

Diskusia sa využíva najmä na reflektovanie výkladu, overovanie pochopenia problematiky, otvorenie témy, ktorú považujú účastníci vzdelávania za dôležitú alebo jej neporozumeli.

Praktické cvičenia sa zameriavajú na využitie získaných poznatkov o identifikácii obzvlášť zraniteľnej obete, okamžitých potrieb a ohrozenia obete a využívanie modelových dotazníkov v praxi.

II. Obsahová náplň edukačného programu

Program a časový rozsah

Téma	Časový rozsah
Privítanie účastníkov, oboznámenie s programom a organizačnými pokynmi, predstavenie lektorov	15 minút
Téma 1: Úvod do problematiky, zásady a definície - predstavenie metodiky a východísk - základné zásady podľa zákona o obetiach - vymedzenie definícií - obeť, obzvlášť zraniteľná obeť, poškodený, viktimizácia - vymedzenie práva na ochranu pred druhotnou a opakovanou viktimizáciou - základné zásady komunikácie s obeťou - Q&A k téme	60 minút
Téma 2: Základné individuálne posúdenie obete - úvod do individuálneho posúdenia obete, legislatívna úprava - prvky individuálneho posúdenia obete: <ul style="list-style-type: none"> • identifikácia obzvlášť zraniteľnej obete (na základe najmä osobných charakteristík obete, trestného činu a spôsobe jeho spáchania, vzťahu obete k páchateľovi a rizík, ktoré predstavuje páchateľ) • identifikácia potrieb obete a ohrozenia obete (okamžité potreby obete zamerané na zabezpečenie zdravotnej starostlivosti, psychologickéj pomoci, identifikácia ohrozenia obete v 2 okruhoch otázok) - Q&A k téme	90 minút
Téma 3: Prostriedky ochrany obete pred druhotnou a opakovanou viktimizáciou - prostriedky ochrany obete podľa trestného, civilného a správneho práva - legislatívne vymedzenie a možnosti použitia prostriedkov ochrany obete, ochrana obete pred nežiaducim kontaktom s páchateľom - výsluch obzvlášť zraniteľnej obete - Q&A k téme	75 minút
Téma 4: Praktické cvičenie - práca so všeobecným modelovým dotazníkom a dotazníkom pre obeť nenávisťných trestných činov, checklistami a ich vyhodnocovanie - Q&A k téme	30 minút

Upozornenie: Časový harmonogram je orientačný a závisí aj od skupiny účastníkov vzdelávania, ich skúseností s legislatívnou úpravou ako aj dĺžkou diskusie po jednotlivých témach.

Téma 1: Úvod do problematiky, základné zásady a definície

Trvanie: 60 minút

Cieľ: Oboznámiť účastníkov vzdelávania so základnými konceptami a východiskami metodiky.

Obsah: Prezentácia východísk metodiky, základnej legislatívnej úpravy, z ktorej vychádza, jej zásad a definícií používaných pre účely metodiky. Lektor podáva výklad k jednotlivým slidom v súlade s metodikou.

Metodika: str. 5 – 15.

Téma 2: Základné individuálne posúdenie obetí

Trvanie: 90 minút

Cieľ: Oboznámiť účastníkov vzdelávania s legislatívnou úpravou, prvkami individuálneho posúdenia, modelovými otázkami a mechanizmom využívania všeobecného modelového dotazníka a modelového dotazníka pre obeť nenávisťných trestných činov.

Obsah: Prezentácia legislatívy obsiahnutej v smernici 2012/29/EÚ a v zákone o obetiach, základných zásad ako uskutočňovať individuálne posúdenie (napr. bezpečie obeť, nediskriminácia, minimalizácia počtu osôb v miestnosti), predstavenie identifikačných znakov pre obzvlášť zraniteľné obeť a ich vyhodnotenie, identifikácia ohrozenia obeť a jeho vyhodnotenie. Lektor podáva výklad k jednotlivým slidom v súlade s metodikou.

Metodika: str. 16 – 34.

Téma 3: Prostriedky ochrany obeť pred následnou viktimizáciou

Trvanie: 75 minút

Cieľ: Oboznámiť účastníkov vzdelávania s legislatívnou úpravou prostriedkov ochrany obeť pred následnou viktimizáciou, ich vymedzenie a praktické príklady uplatnenia prostriedkov ochrany obeť pred následnou viktimizáciou.

Obsah: Prezentácia legislatívy obsiahnutej najmä v Trestnom poriadku, zákone č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore a zákone o obetiach. Predstavenie materiálneho naplnenia práv obeť a ich zachovanie v prípadoch potreby vedenia výsluchu kontradiktórnym spôsobom. Lektor podáva výklad k jednotlivým slidom v súlade s metodikou.

Metodika: str. 35 - 46.

Téma 4: Praktické cvičenie

Trvanie: 30 minút

Cieľ: Umožniť účastníkom vzdelávania praktickú prácu s modelovým dotazníkom na základe ilustračných príkladov obeť.

Obsah: Prezentácia modelových dotazníkov, checklistov, príkladu obeť a jej identifikácie ako obzvlášť zraniteľnej. Lektor predstavuje jednotlivé časti checklistov, modelových dotazníkov spolu s návrhom opatrení pri vyhodnotení ohrozenia obeť a na základe modelového príkladu motivuje účastníkov k vyhodnoteniu či ide o obzvlášť zraniteľnú obeť alebo nie.

Metodika: str. 47 – 62.

III. Príloha k téme 1

Úvod

Podľa štatistík Agentúry Európskej únie pre základné práva (ďalej len „FRA“), takmer každý desiaty človek (9%) v Európskej únii zažil fyzické násilie v posledných 5 rokoch a 6% v posledných 12 mesiacoch. V absolútnych číslach to znamená, že **takmer 22 miliónov Európanov sa stane obeťou fyzického násillia každoročne.**

V rámci krajín Európskej únie **bolo nahlásených polícii len 30% prípadov fyzického násillia.** Rovnaké dáta sa týkajú aj SR, 30% prípadov bolo oznámených polícii a až 54% prípadov nebolo ohlásených vôbec.

Popis: Úvodom sa prezentácia venuje základným štatistickým údajom, ktoré vytvárajú rámec pre vysvetlenie dôležitosti existencie európskej ako aj národnej legislatívy. Na základe týchto štatistík je možné odvodiť potrebu úpravy a existencie práv obetí aj mimo trestného konania. Podľa štatistík FRA, v priemere na celú Európsku úniu až 64% obetí fyzického násillia takýto incident nenahlási. Týmto obetiam teda nie je sprostredkovaná žiadna pomoc, ochrana ani práva vyplývajúce z trestného konania. Preto je nevyhnutné zabezpečiť prístup obetí k právam aj mimo trestného konania, resp. bez ohľadu na jeho začatie, a to najmä vo vzťahu k právu na informácie a odbornú pomoc.

Úvod

Ako dôvod neoznámenia fyzického násillia obeť najčastejšie uvádzali:

- útok nebol dostatočne závažný (40%),
- obeť sa postarala o seba sama (28%),
- nedôvera v schopnosti polície pomôcť (18%) a nedôvera v políciu všeobecne (9%),
- strach z odvety (11%),
- príliš komplikované oznámiť prípad fyzického násillia (11%).

Popis: Podľa prieskumu a štatistík FRA v až 27% prípadoch obeť nenahlásili incident fyzického násillia z dôvodu určitej obavy, resp. nedôvery v schopnosti polície, pričom ďalších 11% obetí vnímalo proces nahlasovania prípadov fyzického násillia ako príliš komplikovaný. Uvedené môže súvisieť jednak

s presvedčením o komplikovanosti procesu ako aj s reálnou nedostupnosťou jednoduchého oznamovania trestnej činnosti. Táto štatistika je alarmujúca a odzrkadľuje to, že je potrebné zvýšiť dôveru obetí v políciu, jej schopnosti ochrániť obeť ako aj zjednodušiť prístup obetí k oznamovaniu incidentov, ktoré sú potenciálne trestnými činmi.

Úvod

FRA sa v inom prieskume pýtala obetí na to, aký vplyv malo trestné konanie na ich situáciu a traumu. **44% obetí odpovedalo, že trestné konanie im len pridalo k traume spôsobenej trestným činom (zhoršenie následkov viktimizácie).**

Podľa prieskumu Victim Support Europe, až **65% poskytovateľov pomoci obetiam uviedlo, že obetiam nie je poskytovaná dostatočná ochrana pred zavražďovaním a 63% uviedlo, že dostatočná ochrana nie je obetiam poskytovaná ani pred psychologickou ujmom.**

Popis: Údaje Victim Support Europe boli zbierané počas júna 2018 až marca 2019, t.j. v čase, keď smernica 2012/29/EÚ už bola implementovaná v podmienkach štátov Európskej únie, a teda nejde o lichotivé zistenia týkajúce sa efektívnej implementácie ochranných opatrení do praxe. Uvedené štatistiky odzrkadľujú to, že ochrana obetí pred následnou viktimizáciou v trestnom konaní nie je dostatočná a dostatočne efektívna. Preto je potrebné osobitnú pozornosť venovať individuálnemu posúdeniu obeť, ktoré identifikuje obeť a potrebu prijatia ochranných opatrení.

Úvod

Z týchto štatistík je zrejmé, že **obete trestných činov potrebujú mať zabezpečený prístup k pomoci, podpore a k informáciám aj mimo trestného konania a v rámci trestného konania je potrebné účinnejšie a adresnejšie prijímať opatrenia zamerané na ochranu obetí pred druhotnou a opakovanou viktimizáciou.**

Na túto úpravu sa zameriava najmä:

- Smernica 2012/29/EÚ
- Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov
- Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

Popis: Základnú právnu úpravu predstavuje smernica o minimálnych normách v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov (smernica 2012/29/EÚ), ktorá bola transponovaná do slovenského právneho poriadku zákonom o obetiach. Zákon o obetiach upravuje najmä práva obetí ako právo na informácie, právo na odbornú, pomoc, právo na ochranu pred následnou viktimizáciou a právo na odškodnenie. Zároveň upravuje mechanizmus akreditácie subjektov poskytujúcich pomoc obetiam a kvalifikačné predpoklady, ktoré by mali akreditované subjekty spĺňať. Trestný poriadok upravuje práva obetí v kontexte trestného konania, a teda v prípade obetí v postavení poškodeného alebo svedka, príp. oznamovateľa.

Prečo vznikla táto metodika?

Zo smernice 2012/29/EÚ ako aj zákona o obetiach vyplýva **potreba realizovať individuálne posúdenie obete** pre určenie či je obzvlášť zraniteľná a či má osobitné potreby vzhľadom na predchádzanie druhotnej a opakovanej viktimizácie.

V SR momentálne **nie je k dispozícii všeobecná metodika**, dotazníky, ktoré by sa zaoberali individuálnym posúdením vo všeobecnej rovine a ktorá by bola aplikovateľná na všetky obete.

Dotazník a úprava individuálneho posúdenia je už vypracovaná v kontexte obetí domáceho násillia, odporúčame ju používať v prípade, ak je obeť identifikovaná ako obzvlášť zraniteľná.

Metodika si dáva za cieľ **vysvetliť význam jednotlivých inštitútov** ako je individuálne posúdenie a opatrenia zamerané na predchádzanie druhotnej a opakovanej viktimizácie, a **prostredníctvom praktických príkladov ako sú dotazník, checklisty, opis výkonu opatrení, motivovať k ich uplatňovaniu v praxi.**

Popis: Vzhľadom na absenciu všeobecnej metodiky týkajúcej sa individuálneho posúdenia, ktorá by obsahovala aj identifikáciu obzvlášť zraniteľných obetí (nad rámec obetí domáceho násillia, detí či obchodovania s ľuďmi) pristúpili autori k vytvoreniu všeobecnej metodiky, ktorá sa špecificky nezameriava len na konkrétny druh obetí. Zo smernice o obetiach vyplýva, že individuálne posúdenie

by malo byť realizované voči všetkým obetiam, avšak v podmienkach SR metodika všeobecného charakteru absentuje. V prípade obetí domáceho násillia odporúčame uskutočniť špecializované individuálne posúdenia. Metodika má slúžiť na objasnenie jednotlivých inštitútov a prostredníctvom dotazníkov a checklistov pomôcť osobe uskutočňujúcej individuálne posúdenie zohľadniť všetky relevantné faktory.

Základné zásady

- **zásada prezumpcie postavenia obeť** – povinnosť orgánov prichádzajúcich do kontaktu s osobou, ktorá o sebe tvrdí, že je obeťou, pristupovať k nej ako k obeť, a to až dokým nie je preukázaný opak alebo nejde o zjavné zneužitie postavenia obeť;
- **zásada nediskriminácie** – zákaz rozdielného zaobchádzania, ochrana obeť pred obťažovaním a neprimeranými, hanlivými poznámkami;
- **zásada individualizácie postupov** – jednotlivé opatrenia je potrebné prispôsobiť individuálnej obeť;
- **zásada zrozumiteľnosti, profesionality, ohľaduplnosti a rešpektu**
- **zásada ochrany obeť pred viktimizáciou**

Popis: Zásada prezumpcie statusu alebo postavenia obeť je základnou zásadou, z ktorej vychádza zákon o obeť. Vo svojej podstate obsahuje najmä to, že osobu, ktorá o sebe tvrdí, že je obeťou je potrebné za obeť považovať, a to až do okamihu, kým sa nepreukáže opak alebo nejde o zjavné zneužitie postavenia obeť. Uvedené v praxi znamená to, že voči každej takejto osobe je potrebné pristupovať profesionálne a citlivo, vychádzať z toho, že skutočne je obeťou a nezľahčovať potenciálnu situáciu primárnej viktimizácie. Zásada nediskriminácie sa netýka len priamej diskriminácie v podobe rozdielného zaobchádzania, ale aj ochrany obeť pred obťažovaním alebo hanlivými poznámkami, napr. takými, ktoré súvisia s niektorým z diskriminačných znakov/dôvodov. Zásada individualizácie postupov odzrkadľuje to, že postupy a informácie majú byť prispôbené potrebám obeť, jej aktuálnemu stavu a schopnosti porozumieť. Nemej dôležitou je aj zásada ochrany obeť pred následnou viktimizáciou, ktorá by sa mala v praxi premietiť v podobe profesionálneho, citlivého a rešpektujúceho prístupu, zohľadňovaním potrieb obeť a prijímaním všetkých relevantných opatrení, ktoré má daný orgán v kompetencii pre ochránenie obeť pred následnou viktimizáciou.

Legislatívne ukotvenie a základné pojmy

- Zákon o obetiach trestných činov / Trestný poriadok
- Pre efektívnu ochranu obetí je nevyhnutné obsahové a významové poznanie základných legislatívnych pojmov na úseku ochrany obetí
- Nepostačuje formálne rozoznávanie postavenia obeť a formálne dodržanie súvisiacich postupov

Pre efektívnu aplikáciu jednotlivých opatrení, inštitútov na ochranu obetí a súvisiacich ustanovení je žiaduce poznanie ich účelu a významu orgánmi, od ktorých sa participácia v procese ochrany obeť očakáva, a ktoré do priameho kontaktu s obeťou prichádzajú

Popis: Ako sme už spomínali základné legislatívne ukotvenie v slovenskom právnom poriadku predstavuje zákon o obetiach a Trestný poriadok. Tieto dva predpisy sa často dopĺňajú, Trestný poriadok však garantuje práva obeť len v kontexte trestného konania, zatiaľ čo zákon o obetiach aj mimo trestného konania, resp. bez ohľadu na začatie trestného konania.

Základné pojmy

Obet' - fyzická osoba, ktorej mala byť trestným činom spôsobená ujma na zdraví, majetková, nemajetková alebo iná škoda, porušené či ohrozené jej práva alebo právom chránené záujmy alebo blízka osoba osoby, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť. príbuzný v priamom rade, osvojiteľ, osvojenec, súrodenec, manžel a osoba, ktorá žila v čase smrti v spoločnej domácnosti s osobou, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ako aj osoba závislá od osoby, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ak utrpeli v dôsledku smrti tejto osoby škodu; ak je týchto osôb viac, považuje sa za obeť každá z nich (neplatí ak blízka osoba spôsobila smrť osoby)

- v podstate zodpovedá obsahovému vymedzeniu poškodeného podľa Trestného poriadku, s výnimkou právnickej osoby bude poškodený vždy zároveň obeťou

Viktimizácia - proces, kedy sa osoba stáva obeťou z viktimologického hľadiska (nejedná sa o legislatívne rozoznávaný pojem)

Popis: Podľa definície zákona o obetiach, môžeme rozoznávať tzv. primárnu alebo priamu obeť, t.j. obeť ktorej bola spôsobená ujma. Taktiež je tu obsiahnutá definícia aj tzv. nepriamej obeť, ktorou sú príbuzní obeť, ktorá zomrela. Obeť v trestnom konaní môže vystupovať v pozícii oznamovateľa trestného činu, svedka alebo poškodeného. V závislosti od tohto statusu jej budú prislúchať aj práva s ním spojené v trestnom konaní. Práva vyplývajúce obeť zo zákona o obetiach však patria každej obeť bez ohľadu na jej postavenie v trestnom konaní. V podstate je možné skonštatovať, že pokiaľ je v trestnom konaní poškodeným fyzická osoba, bude jej zároveň prislúchať postavenie obeť. Zákon

o obetiach nerozoznáva všeobecný pojem viktimizácie, v metodike, proces kedy sa obeť stáva obeťou označujeme ako primárna viktimizácia.

Základné pojmy

Opakovaná viktimizácia - ujma, ktorá obeti vznikla v dôsledku pokračujúceho konania páchatel'a, ktoré spočíva v pôsobení na obeť vyhrážaním, zastrašovaním, nátlakom, zneužívaním moci nad obeťou, pomstnením sa alebo inou formou s cieľom pôsobiť na fyzickú integritu obeť alebo psychickú integritu obeť

- riziko opakovanej viktimizácie hrozí výlučne zo strany páchatel'a

Druhotná viktimizácia – ujma, ktorá obeti vznikla v dôsledku konania alebo nekonania orgánu verejnej moci, subjektu poskytujúceho pomoc obetiam, poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, znalca, tlmočníka, obhajcu alebo oznamovacích prostriedkov

- najčastejšie spôsobované necitlivým prístupom k obeti, opakovanou realizáciou úkonov s obeťou, nezamedzením kontaktu s páchatel'om, dĺžkou trestného konania, medializáciou vecí nad rámec nevyhnutného proti vôli obeť, resp. v rozpore s oprávnenými záujmami obeť

Zákon o obetiach, Trestný poriadok a ďalšie predpisy rozoznávajú škálu opatrení a prostriedkov, ktorými je po dôkladnom individuálnom vyhodnotení vecí a potrieb obeť možné minimalizovať riziko spôsobenia opakovanej alebo druhotnej viktimizácie

Popis: Zákonodarca celkom správne v zákone o obetiach nevymedzil konanie spôsobilé vyvolať u obeť opakovanú viktimizáciu taxatívne, ale ponechal na úvahu konajúcich orgánov verejnej moci, či môže páchatel' pôsobiť na fyzickú alebo psychickú integritu obeť aj inou formou, ako uvedenou v legálnej definícii. Páchatel' sa najčastejšie dopúšťa konania spôsobilého vyvolať ujmu obeť vyhľadávaním jej prítomnosti, ale i kontaktovaním obeť prostredníctvom ďalšej osoby a pod. Konanie páchatel'a spôsobilé vyvolať opakovanú viktimizáciu pritom nemusí svojím charakterom alebo intenzitou napĺňať znaky skutkovej podstaty niektorého trestného činu. Druhotná viktimizácia sa na druhej strane môže prejavíť len necitlivým a nerešpektujúcim prístupom k obeť zo strany orgánov verejnej moci. Riziko spôsobenia druhotnej viktimizácie možno v trestnom konaní minimalizovať vďaka opatreniam, ktoré predpokladá Trestný poriadok, je však potrebné konštatovať, že až na výnimočné prípady nemožno toto riziko úplne eliminovať.

Základné pojmy

Obzvlášť zraniteľná obeť – obeť s osobitným postavením, riziko vzniku druhej alebo opakovanej viktimizácie je zvýraznené

- postavenie obzvlášť zraniteľnej obete má vplyv na realizáciu úkonov trestného konania

§ 2 ods. 1 písm. c) zákona o obetiach – legislatívna domnienka, že na niektoré osoby je potrebné nazerať ako na obzvlášť zraniteľné obeť už z titulu ich veku, zdravotného postihnutia, či právnej kvalifikácie skutku, ktorým bola obeť prioritne viktimizovaná (nedokonalá transpozícia smernice 2012/29/EÚ)

Zákon o obetiach správne identifikuje faktory majúce vplyv na vyšší predpoklad vzniku druhej alebo opakovanej viktimizácie, tieto nemusia bez ďalšieho znamenať, že riziko vzniku následnej viktimizácie je skutočne prítomné

Popis: Zákon o obetiach vymedzuje obligatórnym spôsobom, ktoré obeť je potrebné pokladať za obzvlášť zraniteľnú s ohľadom na ich vek, zdravotné postihnutie či právnu kvalifikáciu trestného činu. Pri týchto obetiach je možné predpokladať zvýšené riziko následnej viktimizácie. Zákonodarca preto ukladá povinnosť orgánom verejnej moci sa k týmto obetiam správať obzvlášť citlivo a zohľadňovať stav, v akom sa nachádzajú. Uvedené je okrem roviny zákona o obetiach odzrkadlené aj v právnej úprave Trestného poriadku. Tu si však dovoľíme poukázať na nesúlad so smernicou o obetiach, ktorá priznáva status obzvlášť zraniteľnej obete len deťom. V prípade ostatných obetí predpokladá uskutočnenie individuálneho posúdenia či obeť je obzvlášť zraniteľnou alebo nie, pričom poukazuje na potrebu zohľadniť najmä vybrané typy obetí. Pri detských obetiach je potrebné vykonať taktiež individuálne posúdenie, postačuje však vykonanie časti zameranej na potreby a ochranné opatrenia.

Základné pojmy

Subjekt poskytujúci pomoc obetiam – Subjekt poskytujúci alebo zabezpečujúci pomoc a podporu obetiam zapísaný v registri subjektov poskytujúcich pomoc obetiam

Akreditované subjekty poskytujú:

- Všeobecnú odbornú pomoc
- Špecializovanú odbornú pomoc obzvlášť zraniteľnej obeti

Registrované subjekty poskytujú pomoc obetiam v rozsahu a podľa osobitných predpisov, t.j. nie podľa zákona o obetiach

www.pomocpreobete.gov.sk

Popis: Zákon o obetiach taktiež upravuje subjekty poskytujúce pomoc obetiam, ktoré je možné rozdeliť na akreditované a registrované subjekty. Registrované subjekty sú zapisované do registra na návrh príslušného ministerstva, a teda nemusia spĺňať rovnaké kvalifikačné predpoklady ako akreditované subjekty, ako ani poskytovať pomoc v rozsahu vymedzenom zákonom o obetiach. Akreditované subjekty poskytujú všeobecnú alebo špecializovanú pomoc. Všeobecná odborná pomoc zahŕňa poskytovanie informácií, právnu pomoc a zastupovanie, psychologickú pomoc a poradenstvo týkajúce sa rizika a predchádzania opakovanej viktimizácie. Špecializovaná odborná pomoc zahŕňa všetky zložky všeobecnej odbornej pomoci a krízovú intervenciu, sprostredkovanie poskytovania sociálnych služieb v zariadení núdzového bývania (t.j. samotný subjekt nemusí disponovať takýmto zariadením, ale pomáha obeti s prístupom k nemu). Ako nadstavba k akreditovaným subjektom poskytujúcim špecializovanú odbornú pomoc vznikli aj tzv. intervenčné centrá pre obe domáceho násilia, ktoré proaktívne kontaktujú obeť po vykázaní násilnej osoby zo spoločného obydlija a ponúkajú jej odbornú pomoc. Register subjektov je dostupný aj cez skrátenej link na stránke www.pomocpreobete.gov.sk.

Základné pojmy

Ďalšie dôležité pojmy:

- Individuálne posúdenie obeť
- Obeť násilného trestného činu
- Manudukčná povinnosť
- Prezumpcia postavenia obeť

Popis: V zmysle definícií metodiky a zákona o obetiach rozoznávame aj obeť násilného trestného činu, čo je definícia relevantná v kontexte odškodnenia od štátu. Manudukčná alebo poučovacia povinnosť sa vzťahuje na povinnosti relevantných orgánov poskytnúť obeť informácie či už pri prvom kontakte alebo v procese trestného konania. Zákon o obetiach obsahuje vymedzenie informácií, ktoré sú jednotlivé orgány povinné obeť poskytnúť pri prvom kontakte pri zvážení jej situácie/stavu, v ktorom sa nachádza. Individuálnemu posúdeniu sa budeme venovať samostatne, na úvod však pod ním je potrebné rozumieť jednak identifikáciu obeť, identifikáciu jej potrieb a ohrozenia a individualizáciu postupov.

Ochrana pred následnou viktimizáciou

- Právo jednotlivca (obete) vs. povinnosť orgánov verejnej moci a ďalších subjektov prichádzajúcich do kontaktu s obeťou
- V trestnom konaní sa dostáva do konkurencie s inými povinnosťami OČTK a súdu, resp. právom obvineného
- § 8 zákona o obetiach
- Zamedzenie kontaktu páchatela a obete, resp. rodinných príslušníkov obete
- Zásada nevyhnutnosti
- Osobitný dôraz na ochranu obzvlášť zraniteľnej obete

Popis: Vo všeobecnosti platí, že naproti právu jedného subjektu stojí povinnosť subjektu druhého, pričom inak tomu nie je ani v oblasti ochrany práv obetí. Inými slovami povedané, právo obete na ochranu pred následnou viktimizáciou je systémovo vyvážené povinnosťami orgánov verejnej moci a ďalších subjektov, ktoré prichádzajú do kontaktu s obeťou. Prirodzene, s ohľadom na účel dotknutých právnych predpisov, sa do konkurencie dostávajú Trestný poriadok a zákon o obetiach, ale aj práva obete a práva obvineného ako také. Na priblíženie nastolenej problematiky je potrebné oboznámiť sa s východiskovými ustanoveniami zmienených právnych predpisov, resp. nimi rozoznávanými základnými zásadami.

Q&A V prípade, ak nie sú otázky účastníkov vzdelávania, môže lektor diskusiu začať otázkami:

Ktorá zo štatistík bola pre Vás najprekvapivejšia?

Využívate pri svojej práci zákon o obetiach? Máte vedomosti o smernici 2012/29/EÚ?

Ako si vysvetľujete zásadu prezumpcie postavenia obete? Ako ju využívate v praxi?

Poznáte niektorý zo subjektov poskytujúcich pomoc obetiam? Využívate register subjektov poskytujúcich pomoc obetiam?

IV. Príloha k téme 2

Základné informácie k individuálnemu posúdeniu obetí

§ 3 ods. 7 zákona o obetiach vymedzuje povinnosť orgánu činnom v trestnom konaní, súdu a subjektu poskytujúceho pomoc obetiam vykonať „*individuálne posúdenie potrieb obete tak, aby sa zistilo, či ide o obzvlášť zraniteľnú obeť na účely zabránenia opakovanej viktimizácii alebo druhotnej viktimizácii; v prípade potreby sa individuálne posúdenie aktualizuje.*“

Z dôvodovej správy: „*Individuálnym posúdením sa rozumie individuálne hodnotenie, ktoré zohľadňuje osobné charakteristiky obete, typ alebo povahu trestného činu a jeho okolnosti. Toto individuálne posúdenie by sa malo vykonávať podľa želaní obete a v úzkej spolupráci s ňou. Pritom by mala byť zohľadnená povaha trestného činu a stupeň ujmy.*“

Popis: Úvodom je potrebné sa venovať legislatívnemu vymedzeniu individuálneho posúdenia. Zákon o obetiach neobsahuje definíciu ako takú, ale špecifikuje k čomu má slúžiť individuálne posúdenie – identifikácii obete ako obzvlášť zraniteľnej pre účely ochrany pred následnou viktimizáciou. Dôvodová správa upresňuje aj dve zásady individuálneho posúdenia, a to, že by sa malo vykonať v spolupráci s obeťou (nie na nej) a pri zohľadnení jej želaní. Rámcovo sú taktiež vymedzené prvky, z ktorých by malo individuálne posúdenie vychádzať.

Základné informácie k individuálnemu posúdeniu obetí

Zákon o obetiach predpokladá **vykonanie individuálneho posúdenia najmä v prípade obetí podľa § 2 ods. 1 písm. c) bod 6:**

„*obeť iného trestného činu, ktorá je vystavená vyššiemu riziku opakovanej viktimizácie alebo druhotnej viktimizácie zistenému na základe individuálneho posúdenia obete a jej osobných vlastností, vzťahu k páchatelovi alebo závislosti od páchatela, druhu alebo povahy a okolností spáchania trestného činu.*“

Popis: Ako sme už spomínali, zákon o obetiach upravuje obligatórne vymedzené obzvlášť zraniteľné obete a až v bode 6. upravuje okruh obetí, ktoré nepatria obligatórne medzi obzvlášť zraniteľné a je na posúdení orgánov činných v trestnom konaní, súdov a subjektov poskytujúcich pomoc obetiam určenie

či ide o obzvlášť zraniteľnú obeť alebo nie. Práve pri týchto obetiach predpokladá zákon o obetiach uskutočnenie individuálneho posúdenia.

Základné informácie k individuálnemu posúdeniu obeti

Čl. 22 ods. 1 smernice 2012/29/EÚ:

„Členské štáty zaistia, aby sa v prípade obetí vykonalo včasné a individuálne posúdenie v súlade s vnútroštátnymi postupmi, tak aby sa identifikovali osobitné potreby ochrany a určilo sa, či a v akom rozsahu sa na ne budú v priebehu trestného konania vzťahovať osobitné opatrenia ustanovené v článkoch 23 a 24 vzhľadom na to, že sú zvlášť zraniteľné voči sekundárnej a opakovanej viktimizácii, zastrašovaniu a pomste.“

Smernica 2012/29/EÚ stanovuje povinnosť vykonania individuálneho posúdenia **pri každej obeti**.

Popis: Na rozdiel od zákona o obetiach, smernica 2012/29/EÚ upravuje, že individuálne posúdenie je potrebné uskutočniť pri každej obeti. Autori metodiky vychádzajú pri úprave individuálneho posúdenia zo smernice, nakoľko postup, ktorým sa najprv určí, či je obeť obzvlášť zraniteľná a aké má potreby sa javí vhodnejší ako automaticky predpokladať zraniteľnosť a osobitné potreby bez zohľadnenia stavu a individuálnych potrieb obeť. Navyše len na základe individuálneho posúdenia je možné prijať adresné opatrenia na zabezpečenie ochrany obeť pred následnou viktimizáciou, ktoré budú reflektovať riziká, ktoré obeť hrozia.

Základné informácie k individuálnemu posúdeniu obeti

Individuálne posúdenie možno chápať

- v užšom zmysle ako iba identifikáciu obzvlášť zraniteľnej obeť,
- v širšom zmysle ako aj identifikáciu potrieb obeť a pre účely zabránenia opakovanej alebo druhotnej viktimizácie. Prepája sa preto aj s povinnosťami orgánov činných v trestnom konaní, súdov a subjektov poskytujúcich pomoc obeť zabezpečiť ochranu pred následnou viktimizáciou.

Individuálne posúdenie potrieb je preto zásadné pre určenie ďalšieho postupu a úkonov potrebných pre zabezpečenie ochrany obeť pred ďalšou viktimizáciou.

Popis: Individuálne posúdenie je kľúčovým prvkom pre realizáciu ochranných opatrení predpokladaných smernicou 2012/29/EÚ. Tomu, že ho je potrebné chápať v širšom zmysle nasvedčuje

aj dôvodová správa k zákonu o obetiach ako aj jeho jednotlivé ustanovenia zamerané na individualizáciu postupov pri zohľadnení veku, rozumovej a vôľovej vyspelosti, zdravotného stavu vrátane psychického stavu obeť. Navyše pri poskytovaní informácií sú orgány činné v trestnom konaní, súdy a subjekty poskytujúce pomoc obetiam ich povinné poskytnúť pre obeť zrozumiteľným spôsobom, čo sa týka nielen formy (písomná/ústna), jazyka (slovenčina/iné jazyky), ale aj spôsobu (t.j. napr. jazyk prispôbený deťom, zjednodušený jazyk pre osoby s ťažkosťami s dorozumievaním).

Zásady uskutočnenia individuálneho posúdenia

- vykonané osobou, ktorá absolvovala tréning práce s obeťou/ obzvlášť zraniteľnou obeťou
- uskutočniť čím skôr, ideálne už pri prvom kontakte
- uskutočniť pre každú obeť zvlášť (aj ak je viac obetí toho istého TČ)
- uskutočniť bez prítomnosti páchatela
- odporúčame vykonať rovnakou osobou akou je osoba, ktorá viedla výsluch
- umožniť obeť zvoliť pohlavie osoby, ktorá uskutoční výsluch
- minimalizovať počet prítomných osôb na nevyhnutné minimum
- umožniť prítomnosť dôverníka

Popis: Metodika ako aj checklist upravuje základné zásady, ktoré by mali byť dodržané pri vykonávaní individuálneho posúdenia. Ideálne je, aby ho uskutočňovala osoba, ktorá absolvovala tréning práce s obeťou a zároveň, aby išlo o rovnakú osobu ako je tá, ktorá viedla/bude viesť výsluch. Malo by sa uskutočniť už pri prvom kontakte, aby bolo možné prijať opatrenia na zabezpečenie fyzického bezpečia obeť a už napr. samotný výsluch mohol byť vykonaný pri zohľadnení statusu obzvlášť zraniteľnej obeť. V niektorých prípadoch však nebude možné uskutočniť posúdenie pri prvom kontakte, a to najmä ak je obeť zranená alebo v šoku. V takom prípade je potrebné posúdenie realizovať ihneď ako to je možné. Posúdenie je potrebné uskutočniť pre každú obeť zvlášť, a to aj v prípade, ak bolo viacero obetí primárne viktimizovaných tým istým činom. Každá obeť je individuálna a má iné potreby. Počas posúdenia by sa obeť mala cítiť bezpečne, preto by sa malo uskutočniť bez prítomnosti páchatela, s minimálnym počtom osôb a obeť musí byť umožnený sprievod dôverníka. V prípade vylúčenia konkrétneho dôverníka, má byť obeť umožnené zvolenie si iného dôverníka.

Zásady uskutočnenia individuálneho posúdenia

- uskutočniť v priestore bezpečnom pre obeť, zabezpečiť obeť súkromie,
- realizovať v spolupráci s obeťou, nie na obeť
- vysvetliť obeť dôležitosť individuálneho posúdenia, možnosti ochranných opatrení
- komunikovať s obeťou otvorene, zohľadňovať jej stav a komunikačné potreby
- individuálne posúdenie je potrebné opakovať najmä v prípade, ak sa zmenia okolnosti
- realizovať/spolupracovať so subjektom poskytujúcim pomoc obetiam

Popis: Medzi ďalšie zásady patrí, zabezpečenie fyzického bezpečia obeť, t.j. posúdenie by sa malo uskutočniť v špeciálnej miestnosti alebo minimálne v miestnosti, ktorá neumožňuje nečakaný vstup tretích osôb, v ktorej nie je počuť páchateľa a sú eliminované rušiacie prvky, napr. v podobe zvoniacieho telefónu. S obeťou je potrebné otvorene komunikovať a vysvetliť jej dôležitosť individuálneho posúdenia. V zmysle zákona o obetiach sa má individuálne posúdenie opakovať, v aplikačnej praxi to bude najmä pri zmene okolností ako je nový kontakt páchateľa s obeťou, prepustenie alebo pobyt páchateľa na slobode alebo ďalšie štádium trestného konania počas ktorého bude možné, že sa obeť stretne s páchateľom alebo bude potrebné opakovať výsluch. Individuálne posúdenie je možné realizovať v rámci spolupráce podľa § 3 ods. 5 zákona o obetiach, ktorý vo vzťahu k orgánom činným v trestnom konaní a súdom upravuje: „*v prípade odôvodnenej potreby, najmä v záujme zabezpečenia práva a ochrany obeť, spolupracujú so subjektmi poskytujúcimi pomoc obetiam.*“ Uvedené ustanovenie preto vytvára priestor na spoločný postup pri individuálnom posúdení alebo minimálne konzultáciu ohľadom meniacich sa potrieb obeť, nakoľko by nebolo účelné, aby sa rovnaké individuálne posúdenie realizovalo opakovane v krátkom časovom horizonte rôznymi subjektmi len v dôsledku nenadviazania spolupráce.

Komunikácia s obeťou

- prístup zameraný na obeť (victim-centered approach)
- rešpektovanie statusu obeť a prezumpcie statusu obeť
- citlivosť, rešpekt a profesionalita
- individuálnosť a zrozumiteľnosť
- nediskriminácia
- neanonymnosť

Popis: Prístup zameraný na obeť je spôsob, ako komunikovať s obeťou, ktorý uprednostňuje počúvanie, vyhýba sa retraumatizácii a systematicky sa zameriava na bezpečnosť, práva, vyjadrené potreby a voľby obeť. Súčasťou tejto zásady je rešpekt voči skúsenostiam obeť, individuálny prístup a porozumenie, že situácia obeť sa zmení. Rešpektovanie statusu obeť a prezumpcie statusu obeť zase stavia do popredia potrebu nezláhčovania situácie obeť, nezláhčovania vnímania trestného činu obeťou či skúsenosti s viktimizáciou a neprenášania zodpovednosti za trestný čin na obeť. Citlivosť, rešpekt a profesionalita sa odráža aj napr. pri oslovovaní obeť spôsobom, aký si sama zvolila. Individuálnosti, zrozumiteľnosti a nediskriminácii sme sa venovali už v rámci všeobecných zásad, ktoré sa premietajú aj to uskutočňovania individuálneho posúdenia. Pri neanonymnosti je dôležité, aby sa osoba uskutočňujúca individuálne posúdenie sama predstavila.

Komunikácia s obeťou

Príklad na úvod:

„Dobrý deň, volám sa Prosím volajte maVerím, že situácia, v ktorej práve ste je ťažká a necítite sa dobre. Sme tu však pre Vás a tu ste už v bezpečí. S podobnými situáciami máme skúsenosti a urobíme všetko preto, aby ste boli v bezpečí, aj keď odtiaľto odídete. Preto by sme sa Vás chceli spýtať zopár otázok, na základe ktorých budeme vedieť vyhodnotiť ako postupovať, aby sme Vám a Vaším blízkym vedeli zaistiť bezpečie a potrebnú pomoc a podporu. Týmito otázkami sa snažíme zistiť aké riziká hrozia Vám, príp. Vaším blízkym a sú súčasťou tzv. individuálneho posúdenia. Účelom tohto posúdenia je nielen identifikovať riziká, ktoré Vám hrozia, ale aj prijať opatrenia, ktoré ich dokážu znížiť. Na ich základe môžeme napríklad pomôcť Vám kontaktovať subjekt, ktorý Vám poskytne odbornú pomoc, vykázat násilnú osobu, zabezpečiť prítomnosť psychológa alebo aby ste nemuseli opakovane vypovedať. Našou úlohou je Vám pomôcť, nie Vás posudzovať alebo obviňovať.“

Popis: Prejsť s účastníkmi vzdelávania navrhovaný úvodný text, upozorniť ich na to, že v prípade rôznych obeť ho bude potrebné prispôbiť najmä veku a dorozumievacím schopnostiam obeť.

Komunikácia s obeťou – užitočné vety (príklady)

- Ak sa budete cítiť neprijemne alebo budete potrebovať prestávku, prosím prerušte ma, povedzte mi alebo na znak zdvihnite pravú/ľavú ruku. Keď budete potrebovať, môžeme spraviť prestávku.
- Je možné, že sa Vás opýtam otázku, ktorá je pre Vás neprijemná, avšak je to preto, že sa jedná o skutočnosť dôležitú pre objasnenie veci.
- Je možné, že sa Vás spýtam podobnú otázku opakovaně. Je to len preto, že sa snažím správne pochopiť, čo ste povedali.
- Ak sa pomýlim alebo niečo nesprávne pochopím, prosím upozornite ma na to.
- Ak nepoznáte odpovede alebo si ňou nie ste istý/á, je to v poriadku. Prosím povedzte mi to však vopred. Je v poriadku, ak nepoznáte odpoveď a ja to nebudem nijako hodnotiť.
- Keď budete niečo opisovať, prosím pamätajte na to, že som tam nebol/a a neviem, napr. kde sa čo nachádza alebo ako sa udiali určité udalosti. Prosím opíšte ich najpodrobnejšie ako si pamätáte/viete. Je pre nás dôležité, aby ste rozprávali o veciach, tak ako si ich pamätáte a ako sa skutočne stali.

Popis: Užitočné vety slúžia ako príklady komunikácie s obeťou, ako ju ubezpečiť, že jej reakcie sú v poriadku, že je v bezpečí a že opakovanie otázok je len pre účely úplného porozumenia, nie sú spochybňovaním slov obete alebo jej skúseností.

Prvky základného individuálneho posúdenia

- **Identifikácia zraniteľnosti obete** – identifikácia či je obeť obzvlášť zraniteľná, vyplývajúce z vyplývajú z osobných charakteristík obete, type a spôsobe spáchania trestného činu a vzťahu obete k páchateľovi
- **Identifikácia potrieb a ohrozenia obete** spolu s opatreniami na ochranu obete – so zameraním sa na históriu násillia, existenciu vzťahu, možného ďalšieho ohrozenia zo strany páchateľa

Modelový dotazník a metodika vychádza primárne z EVVI dotazníka, ktorý bol prispôbený slovenským podmienkam a legislatíve. Pri obetiach domáceho násillia odporúčame uskutočniť špecializované individuálne posúdenie, ktoré je zamerané na odhad rizika za využitia dotazníka pripraveného v rámci Metodiky postupu polície v prípadoch domáceho násillia.

Popis: Modelový dotazník rozdeľuje individuálne posúdenie na dve časti, prvá sa zameriava na identifikáciu toho či je obeť obzvlášť zraniteľná. Táto časť vychádza z najmä charakteristík obete, typu trestného činu a vzťahu obete a páchateľa. Zraniteľnosť obete vzhľadom na jej osobné charakteristiky môže mať vplyv najmä na riziko druhotnej viktimizácie z pohľadu ohrozenia či obeť porozumie svojim právam a bude ich vedieť aj uplatniť ako aj citlivosti napr. v prípade potreby opakovania výsluchu. Druhá časť sa zameriava na identifikáciu okamžitých potrieb obete ako je napr. zdravotné ošetrovanie, ohrozenie obete pred opakovanou viktimizáciou a potrebu prijatia primeraných opatrení na ochranu obete. Dotazník vychádza z EVVI dotazníka ako príkladu dobrej praxe a ktorý bol vypracovaný vo vzájomnej spolupráci francúzskeho ministerstva spravodlivosti, partnerov z Veľkej Británie, Poľska,

Portugalska a Španielska, vrátane organizácie na pomoc obetiam. Samostatný dotazník je venovaný obetiam nenávistných trestných činov, nakoľko v ich prípade je potrebné zohľadniť aj ohrozenie menšiny/komunity.

Prvky základného individuálneho posúdenia

- Modelový dotazník slúži osobe uskutočňujúcej individuálne posúdenie na to, aby vedela zohľadniť všetky relevantné faktory.
- Otázky, na ktoré obeť odpovedala počas výsluchu, nie je nutné opakovať počas individuálneho posúdenia a pri vyplňaní dotazníka.
- Otázky je potrebné prispôbiť obeti (napr. preformulovať, zjednodušiť, spýtať sa len niektorú z podotázok, ak hlavná otázka nie je relevantná).
- Nie všetky otázky budú relevantné, najmä ak páchateľ nie je identifikovateľný.

Popis: Individuálne posúdenie sa nemusí deliť takto na dve formálne časti. Niektoré okolnosti alebo otázky ani nebude nevyhnutné sa pýtať priamo obeti, nakoľko prirodzene vyplynú z podaného oznámenia alebo výsluchu. Opakované kladenie tých istých otázok môže obeti spôsobiť druhotnú viktimizáciu. Osoba uskutočňujúca individuálne posúdenie by mala preto mať prístup k informáciám z oznámenia alebo výsluchu (nakoľko odporúčame, aby výsluch aj posúdenie robila tá istá osoba) a tieto informácie si poznačila do modelového dotazníka. Dotazník slúži osobe uskutočňujúcej individuálne posúdenie pre zohľadnenie relevantných faktorov, nepredkladá sa teda obeti na vyplnenie. Modelové otázky obsiahnuté v metodike bude potrebné preformulovať v prípade konkrétnej obete tak, aby im porozumela, tieto slúžia ako záchytné body a príklady ako zistiť potrebné informácie. Nie všetky otázky budú relevantné, najmä ak páchateľ nie je identifikovateľný.

Identifikácia zraniteľnosti obeť – osobné charakteristiky

Týkajú sa najmä:

- veku (dieťa, osoba blízka veku dieťaťa, osoba staršia ako 75 rokov)
- zdravotného postihnutia (osoby s dlhodobými telesnými, mentálnymi intelektuálnymi alebo zmyslovými postihnutiami)
- príslušnosti k národnostnej menšine
- farby pleti alebo etnickej príslušnosti
- rodného jazyka
- štátnej príslušnosti alebo pobytového statusu
- náboženského vyznania alebo viery (obzvlášť v prípade, ak sa táto prejavuje vo viditeľných znakoch ako je spôsob obliekania)

Popis: Identifikácia obzvlášť zraniteľných obetí zahŕňa v zmysle zákona o obetiach osobné charakteristiky, trestný čin a spôsob spáchania trestného činu a vzťah obeť a páchateľa. Návrh revízie smernice 2012/EÚ/29 obsahuje aj ďalšie kritérium, a to charakteristiku páchateľa, ktorá bude mať zároveň vplyv na vyhodnotenie jej ohrozenia. Osobné charakteristiky vychádzajú nielen z veku alebo zdravotného postihnutia, ale aj z ďalších znakov a faktorov. Tieto sa odvíjajú od diskriminačných znakov, pri ktorých je potrebné skúmať aj to, či sa obeť nestala obeťou práve kvôli nim vychádzajú zároveň z obligatórneho vymedzenia, že medzi obzvlášť zraniteľné obeť patria obeť nenávisťných trestných činov.

Identifikácia zraniteľnosti obeť – osobné charakteristiky

- pohlavia (v prípade žien sa zahŕňa aj tehotenstvo)
- sexuálnej orientácie
- socio-ekonomického statusu (ľudia bez domova, osoby odkázané na poskytovanie sociálnych služieb)
- zdravotné problémy alebo závislosti

Doplnkové faktory:

- sociálna izolácia, dosiahnuté vzdelanie, skúsenosti s diskrimináciou
- ťažkosti spojené s vyjadrovaním alebo čítaním alebo porozumením (mimo zdravotného postihnutia)
- predchádzajúce skúsenosti s viktimizáciou

Popis: Okrem základných osobných charakteristík vymedzených obligatórne zákonom o obetiach je potrebné prihliadať aj na sociálnu izoláciu, ťažkosti spojené s vyjadrovaním a predchádzajúce skúsenosti s viktimizáciou (najmä v posledných 12 mesiacoch). Sociálna izolácia a ťažkosti spojené s vyjadrovaním alebo porozumením môžu ovplyvniť schopnosť obeť porozumieť jej právam a uplatniť

ich. Predchádzajúce skúsenosti s viktimizáciou môžu negatívne ovplyvniť vnímanie ďalšej primárnej viktimizácie a spôsobiť závažnejší dopad/traumu obeti spôsobenú podobným incidentom/trestným činom. Táto skúsenosť môže zahŕňať aj skúsenosť s trestným konaním, čo môže ovplyvniť komunikáciu a spoluprácu obete s relevantnými subjektmi.

Identifikácia zraniteľnosti obete – osobné charakteristiky

- Obet' môže vykazovať aj **kombináciu alebo viacero znakov, v ktorých spojitosti sa stáva obzvlášť zraniteľnou**, a to aj v prípade, ak by jeden zo znakov sám o sebe nenaznačoval, že ide o obzvlášť zraniteľnú obeť.
- V prípade osobných charakteristík, je potrebné zvažovať aj to, či sa obeť nestala **terčom trestného činu práve z dôvodu tejto osobnej charakteristiky**, a teda či určitá vlastnosť alebo charakteristika nebola jedným z motívov páchateľa (trestné činy z nenávisťi).
- **Každá obeť je však individuálna**, jej reakcia na trestný čin môže byť rôzna, primárna viktimizácia a zraniteľnosť sa nemusia prejaviť bezprostredne po TČ.

Popis: Je potrebné zdôrazniť, že každá obeť je individuálna a môže odlišným spôsobom reagovať na primárnu viktimizáciu bez ohľadu na to, či je podľa vyhodnotenia obzvlášť zraniteľná alebo nie. Zraniteľnosť obete môže vyplývať z kombinácie znakov, je preto potrebné ich zväžiť aj vo vzájomnej kombinácii a vyhodnotiť ich všetky, t.j. nezastaviť sa, ak osoba vykonávajúca individuálne posúdenie identifikuje jeden znak z osobných charakteristík, pre ktorý je možné obeť považovať za obzvlášť zraniteľnú. Na základne týchto znakov môže vyplývať zraniteľnosť aj v prípade nepriamej obete, ak napr. má ťažkosti s komunikáciou a v kombinácii s existenciou vzťahu k páchateľovi a históriou násilia.

Identifikácia zraniteľnosti obete – trestný čin a spôsob spáchania trestného činu

§ 2 ods. 1 písm. c) body 4 – 5 zákona o obetiach:

- trestný čin obchodovania s ľuďmi,
- trestný čin nedobrovoľného zmiznutia,
- trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby,
- trestný čin spáchaného organizovanou skupinou,
- niektorý z trestných činov proti ľudskej dôstojnosti,
- niektorý z trestných činov terorizmu,
- trestný čin domáceho násilia,
- trestný čin spáchaného násilím alebo hrozbou násilia z dôvodu jej pohlavia, sexuálnej orientácie, národnosti, rasovej alebo etnickej príslušnosti, náboženského vyznania alebo viery (nenávisťné trestné činy).

Popis: Zákon o obetiach vymedzuje trestné činy, pri ktorých je obligatórne potrebné obeť považovať za obzvlášť zraniteľnú. Je možné, že obeť nebude ani pri týchto trestných činoch bezprostredne vykazovať znaky traumy, tie sa môžu prejaviť aj neskôr. Je nepravdepodobné, že obeť týchto trestných činov nebudú vyžadovať obzvlášť citlivý prístup a osobitné opatrenia na ochranu pred následnou viktimizáciou, nakoľko zákonodarca zvolil také trestné činy, po ktorých zostávajú obeť často traumatizované a neschopné vykonávať aj bežné činnosti.

Identifikácia zraniteľnosti obeť – trestný čin a spôsob spáchania trestného činu

Potrebné doplniť a zväžiť aj:

- akýkoľvek trestný čin, ktorý bol spáchaný násilím alebo hrozbou násilia,
- trestný čin, pri ktorom bola obeť spôsobená ujma na zdraví.

Prečo tieto trestné činy?

Vymedzené trestné činy predstavujú výrazný zásah do integrity obeť, obeť sú často veľmi výrazne negatívne ovplyvnené a často nie sú schopné zvládnuť ani predtým bežne vykonávané činnosti (pocitujú úzkosť, strach a bolesť).

Popis: Na príklade z českej právnej úpravy, navrhujeme rozšíriť zoznam týchto trestných činov o všetky trestné činy, ktoré boli spáchané násilím alebo hrozbou násilia, nakoľko pri nich predpokladáme priamy kontakt páchatel'a s obeťou. Rovnako tak pri trestných činoch, ktorými bola obeť spôsobená ujma na zdraví (tu je však potrebné zvažovať o akú ujmu ide a ako bola spôsobená).

Identifikácia zraniteľnosti obeť – vzťah obeť a páchatel'a

Rizikové faktory:

- existuje alebo v minulosti existoval príbuzenský vzťah medzi obeťou a páchatel'om
- obeť býva v spoločnej domácnosti s páchatel'om
- obeť je ekonomicky závislá na páchatel'ovi, alebo naopak, ak je páchatel' ekonomicky závislý na obeť
- páchatel' sa už v minulosti správal voči obeť násilne, obeť takého konanie oznámila/neoznámila (príp. nebol daný súhlas podľa § 211 Trestného poriadku)
- existencia iných súvisiacich konaní, najmä prípady neodkladných opatrení týkajúcich sa zákazu styku alebo priblíženia, rozvod, úprava styku s maloletým.

Pod vzťahom je potrebné rozumieť nielen pokravné vzťahy alebo vzťahy založené na právnom úkone, ale aj **faktické vzťahy, ktoré existujú alebo v minulosti existovali.**

Popis: Pod vzťahom je potrebné rozumieť nielen právne alebo pokravné vzťahy, ale všetky faktické

vzťahy. Existencia či už súčasného alebo minulého vzťahu medzi páchatelom a obeťou je zároveň aj vysokým rizikovým faktorom pri vyhodnotení rizika, nakoľko páchatel pravdepodobne pozná bežné zvyky obeť a môže ju tak opakovane kontaktovať.

Identifikácia obeť – riziká, ktoré predstavuje páchatel

- história násilia páchatela, minulé trestné a priestupkové konania týkajúce sa násilných trestných činov, nenávistných prejavov, vyhrážania, stalkingu (vrátane online stalkingu)
- história násilia páchatela voči konkrétnej obeť, jej blízkym osobám
- história skúseností s orgánmi sociálno-právnej ochrany a sociálnej kurately detí (napr. podozrenie zo zanedbania starostlivosti)
- správanie páchatela voči obeť po prvotnej viktimizácii (napr. vyhľadávanie kontaktu, zastrašovanie, stalking)
- príslušnosť k extrémistickej skupine, organizovanej skupine a väzby na jej členov
- držba zbrane alebo držba zbrane blízko osobou páchatela
- použitie závažnej formy násilia
- zdravotný stav páchatela (duševné problémy, diagnostikované duševné choroby a poruchy, závislosť)

Popis: Je možné, že obeť nebude vedieť odpovedať na otázky týkajúce sa páchatela, obzvlášť v prípade neexistencie predchádzajúceho vzťahu. Tieto faktory je však potrebné zvážiť pri vyhodnocovaní rizika a orgán vykonávajúci individuálne posúdenie by mal sám zisťovať či obeť hrozí nejaké riziko vyplývajúce z násilnej minulosti páchatela alebo príslušnosti k extrémistickej alebo organizovanej skupine.

Identifikácia zraniteľnosti obeť – vyhodnotenie

- Jednotlivé faktory je potrebné vnímať vo vzájomnej súvislosti a tak ich vyhodnocovať. V prípade kombinácie rôznych faktorov, **sa obzvlášť zraniteľnou obeťou môže stať aj nepriama obeť**, t.j. pozostalý osoby, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť (napr. z dôvodu osobných charakteristík a vzťahu k páchatelovi).
- Osobné vlastnosti obeť a trauma spôsobená primárnou viktimizáciou majú vplyv/sú rizikové najmä pre druhotnú viktimizáciu.
- Vzťah, história násilia a riziká, ktoré predstavuje páchatel majú vplyv/sú rizikové pre opakovanú viktimizáciu.

Popis: Pri vyhodnocovaní zraniteľnosti obeť je namieste sa zaoberať aj otázkou či má obeť strach z možnej opakovanej viktimizácie zo strany páchatela alebo kontaktu s páchatelom, a toto zohľadniť najmä pri prijímaní opatrení na ochranu obeť pred následnou viktimizáciou. Osobné vlastnosti obeť

a druh alebo spôsob spáchania trestného činu majú vplyv najmä na riziko druhotnej viktimizácie zo strany orgánov činných v trestnom konaní, súdov a subjektov poskytujúcich pomoc obetiam, a to v prípadoch necitlivého prístupu či potreby opakovať výsluch. Až kombinácia všetkých vyššie spomínaných faktorov však vytvára komplexný obraz o možnej zraniteľnosti obete a nadväzujúcej potreby prijať primerané opatrenia na ochranu obete pred následnou viktimizáciou. Pri obetiach domáceho násillia odporúčame uskutočniť špecializované individuálne posúdenie prostredníctvom dotazníka pripraveného v rámci Metodiky postupu polície v prípadoch domáceho násillia.

Identifikácia zraniteľnosti obete – možné opatrenia ochrany pred druhotnou viktimizáciou

- pri výsluchu využiť úpravu § 135 ods. 1 a 2 Trestného poriadku, najmä zabezpečiť, aby sa výsluch nemusel opakovať a príp. bol konzultovaný s psychológom/pribratý psychológ
- ochrana obete pred kontaktom s páchatelom počas výsluchu/pri čakaní na výsluch
- zahrnúť informácie o individuálnom posúdení do spisu pre ďalšie použitie
- komunikovať so subjektom poskytujúcim pomoc obetiam o možných aktualizáciách individuálneho posúdenia a príp. opatreniach na zabezpečenie ochrany obete pred následnou viktimizáciou
- informovať obeť o možnosti získať odškodnenie od štátu po začatí trestného konania

Popis: V prípade vyhodnotenia, že je obeť obzvlášť zraniteľnou, je potrebné sa zamerať na prijatie opatrení zameraných na ochranu obete pred druhotnou viktimizáciou a na zamedzenie styku páchatelä s obeťou. Relevantné budú najmä opatrenia týkajúce sa výsluchu obete, samostatných čakární, umožnenie emočnej podpory v podobe sprievodu dôverníkom či informovanie obeti násillného trestného činu o možnosti získať odškodnenie od štátu po podaní trestného oznámenia.

Identifikácia obete – obete nenávistných trestných činov

Potrebné brať do úvahy:

- **urážlivé alebo hanlivé výroky** ohľadom niektorého z chránených znakov,
- **okolnosti trestného činu ako sú miesto, čas a dátum trestného činu alebo špecifikum útoku zameraného na identitu,**
- **použitie závažnej formy násillia** v prípadoch, ak sú páchateľ a obeť z iných sociálnych skupín,
- **absencia podstatného motívu** môže taktiež indikovať nenávistný motív,
- **nenávistné alebo diskriminačné prejavy/vyjadrenia páchateľa aj v online priestore,** vlastníctvo materiálov týkajúcich sa nenávisti voči niektorej skupine, násilná história páchateľa voči skupine osôb s chráneným znakom, účasť alebo podieľanie sa na chode skupiny, ktorá vyjadruje nenávistné postoje, postoj páchateľa k obeti počas konania (napr. zdôrazňovanie jeho nadradenia alebo pohrdanie obeťou),
- **prisudzovaná identifikácia obete ako príslušníka jednej alebo viacerých menšín** (napr. žena rómskej národnosti, transrodová žena),
- **rodovo-podmienené násillie a násillie na ženách,** vrátane sexuálneho násillia a domáceho násillia by malo byť posudzované pre možný nenávistný motív.

Popis: Obete nenávistných trestných činov sú špecifické v tom, že sa stávajú obeťami z dôvodu určitého znaku alebo osobnej charakteristiky, ktorá im je prisudzovaná páchateľom. Nenávistné trestné činy nezasahujú len individuálnu obeť, ale celú menšinu/komunitu. Pri snahe o identifikáciu potenciálnej obete nenávistného trestného činu je podstatné skúmať vnímanie a motív páchateľa, nie to či obeť skutočne prisudzovaný znak má alebo nie. Prezradenie takéhoto znaku môže byť pre obeť zložité a ohrozujúce. Potrebné je zvážiť predchádzajúce urážlivé alebo hanlivé výroky, spojenie útoku s dôležitým dátumom alebo miestom pre menšinu/komunitu alebo práve naopak s extrémistickou ideológiou ako aj špecifikum útoku (napr. zhodenie z invalidného vozíka).

Identifikácia obete – obete nenávistných trestných činov

- Dôležité je zamerať sa na **motív páchateľa, nie na to, či obeť skutočne daný znak/charakteristiku má alebo nemá, ale to či jej ju páchateľ prisudzuje a z tohto dôvodu si ju „vybral“.**
- Je potrebné vyhnúť sa otázkam zameraným na príslušnosť obete k niektorej z menšín alebo či skutočne má chránený znak, takéto otázky **patria do súkromnej sféry obete.**
- Nenávistné trestné činy majú nepriamy vplyv na celú menšinu/komunitu, potrebné **identifikovať aj riziká voči menšine/komunitě.**

Popis: Podľa § 132 ods. 2 Trestného poriadku: „*Otázky nesmú zasahovať do súkromia vypočítavaného, ak sa to priamo netýka spáchania trestného činu, obvineného alebo podozrivého.*“ Otázky týkajúce sa niektorého z diskriminačných znakov ako osobnej charakteristiky je potrebné považovať za súkromie

obete, a preto aj korigovať otázky zamerané na to či obeť má alebo nemá daný znak. Nie je vhodné ani klásť otázky „prečo“, napr. Prečo ste mali oblečené..? Prečo ste sa držali za ruky? Prečo ste sa stali obeťou? Prečo ste nekričali? Obete reagujú v krízových situáciách odlišne, niektoré sú schopné reagovať na útok, iné nie, nie je vhodné kritizovať reakciu obete ako aj v jej prítomnosti posudzovať či k spáchaniu trestného činu došlo napr. v dôsledku oblečenia.

Identifikácia okamžitých potrieb obete

- **zameriava sa na potreby ako sú:**
 - fyzické zranenia a potreba zdravotného ošetrovania,
 - šok a trauma bezprostredne po TČ,
 - podpora, najmä emočná, zo strany blízkych osôb,
 - prístup obete k potrebným dokladom, bývaniu a financiám.
- **možné opatrenia:**
 - zabezpečiť/sprevádzať obeť na zdravotné ošetrovanie,
 - pomôcť obeti kontaktovať blízku osobu, subjekt poskytujúci pomoc obetiam,
 - informovať obeť o možnosti sprievodu dôverníka na jednotlivé úkony,
 - pomôcť obeti kontaktovať zariadenia sociálnych služieb poskytujúce núdzové bývanie,
 - sprevádzať obeť do spoločnej domácnosti za účelom zbalenia potrebných vecí, dokladov a pod.

Popis: Ďalšia časť modelového dotazníka sa zameriava na identifikáciu okamžitých potrieb obete, ktoré súvisia najmä s potenciálnymi zraneniami, šokom bezprostredne po trestnom čine, dostupnosti emočnej podpory či prístupu k základným a nevyhnutným dokladom, bývaniu a financiám. Zaraďujeme sem preto otázky týkajúce sa fyzických zranení, toho ako obeť vníma trestný čin a aké pocity pociťuje, či má blízke osoby, ktoré by ju mohli sprevádzať a neobmedzený prístup k bývaniu a financiám (najmä v zmysle neobmedzený zo strany páchatel'a). V prípade identifikácie okamžitých potrieb je vhodné, aby osoba vykonávajúca individuálne posúdenie zabezpečila alebo sprostredkovala obeti potrebnú pomoc a podporu (napr. pomoc s kontaktovaním subjektu poskytujúceho pomoc obetiam alebo zariadenia sociálnych služieb, nie len odovzdanie kontaktu).

Identifikácia ohrozenia obete

- 2 okruhy otázok:
 - **prvý okruh** sa zameriava na zisťovanie ohrozenia vyplývajúceho z vzťahu obete a páchateľa, histórie násilia a správania páchateľa voči obeti po trestnom čine;
 - **druhý okruh** je zameraný na zisťovanie rizika, ktoré predstavuje páchateľ, jeho história násilia, príslušnosť k extrémistickým skupinám, držba zbrane, závislosti či problémy s duševným zdravím
- Rizikové faktory závisia od toho či je páchateľ identifikovateľný, v prípade, ak nie, nie je možné túto časť posúdenia vykonať. Je však potrebné ju vykonať po identifikácii páchateľa.

Popis: Nasledujúca časť modelového dotazníka sa zameriava na identifikáciu ohrozenia obete. Prvý okruh 13 otázok je zameraný na zisťovanie bezprostredného ohrozenia obete vyplývajúceho zo vzťahu obete a páchateľa, histórie násilia a správania páchateľa voči obeti po trestnom čine. Druhý okruh dopĺňujúcich 9 otázok, je zameraný na zisťovanie rizika, ktoré predstavuje páchateľ. Obeti je ich možné klásť za predpokladu, že pozná páchateľa a vzhľadom na ich vzájomný vzťah je možné predpokladať, že disponuje informáciami o charaktere páchateľa. Je však potrebné, aby v prípade pochybností, orgán uskutočňujúci individuálne posúdenie overil tieto informácie/otázky ohľadom rizika, ktoré predstavuje páchateľ. Navrhované modelové otázky bude opäť potrebné prispôbiť obeti, niektoré však nebude nevyhnutné klásť, ak sú tieto informácie zrejmé už z trestného oznámenia alebo uskutočneného výsluchu.

Identifikácia ohrozenia obete – modelové otázky - okruh 1

- Poznáte páchateľa? Boli ste s ním v kontakte pred incidentom?
- Ste/boli ste v príbuzenskom vzťahu s páchateľom? Bývate s páchateľom v spoločnej domácnosti?
- Býva alebo pracuje páchateľ vo Vašom okolí? (napr. v okolí bydliska alebo pracoviska, miesta pravidelných stretnutí skupiny, ktorej ste členom/členkou)
- Máte obavu, že sa bude opakovať násilné správanie? Cítite sa ohrozená/ý ďalším násilím zo strany páchateľa?
- Ste/boli ste v kontakte s páchateľom po incidente? Máte strach z toho, že by Vás mohol páchateľ kontaktovať?
- Pokúšal sa Vás páchateľ kontaktovať po incidente? Snažil sa Vás presvedčiť/zastrašiť, aby ste neoznámili incident? Kontaktovali Vás iné osoby, ktoré sa Vás snažili presvedčiť/zastrašiť, aby ste neoznámili incident?
- Máte obavu, že by páchateľ alebo iná osoba mohla kontaktovať Vám blízke osoby alebo im ublížiť? Existujú ďalšie osoby, ktorým môže hroziť násilie? Ak áno, aké?

Popis: Tento prvý okruh otázok je relevantný najmä v prípade, ak je páchateľ identifikovaný/identifikovateľný a s obeťou sa navzájom poznajú, existuje alebo existoval v minulosti medzi nimi vzťah. Otázky zamerané na správanie páchateľa po trestnom čine budú však relevantné aj v tých prípadoch, ak sa obeť a páchateľ pred trestným činom nepoznali, ale páchateľ sa snaží pôsobiť na obeť (vyznačené 4 modré otázky).

Identifikácia ohrozenia obeť – modelové otázky - okruh 1

- Odohral sa podobný incident už v minulosti? Došlo k zhoršeniu situácie alebo Vašich vzájomných vzťahov?
- Správal sa k Vám páchateľ pred incidentom inak nevhodne/násilne? Napr. Vám nadával, urážal Vás, sledoval, sledoval Vaše mobilné aplikácie?
- Bol páchateľ v minulosti násilný voči Vám blízkej osobe/domácomu zvieratú alebo sa vyhrážal, že ublíži Vám alebo Vám blízkej osobe?
- Použil alebo vyhrážal sa páchateľ v minulosti použitím zbrane voči Vám alebo Vám blízkym osobám?
- Podali ste v minulosti voči páchateľovi trestné oznámenie/oznámenie o priestupku alebo privolali políciu?
- Máte s páchateľom iný pretrvávajúci konflikt ohľadom financií, detí, práce alebo z iného dôvodu (napr. spoločné priestory v bytovom dome, záhrada)?

Popis: Vid'. popisy vyššie. Vhodné je poukázať na dôležité časti/informácie, ktoré sa otázkami zisťujú a to v spojitosti so samotným dotazníkom, v ktorom sa uvádzajú odpovede áno/nie. Pre účely vyhodnotenia je každej otázke prisudzovaná váha 1 alebo 2 bodov, v prípade ak je odpoveď na otázku áno, je potrebné vyznačiť bodové hodnotenie. Ak je odpoveď nie, odpoveď je za 0 bodov.

Identifikácia ohrozenia obeť – modelové otázky - okruh 2

- Je páchateľ identifikovateľný? (kontrolná otázka)
- Je páchateľ maloletý? (kontrolná otázka)
- Má páchateľ prístup k zbrani/zbraniam? Ak áno, k akej?
- Bol páchateľ v minulosti trestne stíhaný alebo vedené voči nemu priestupkové konanie za čin voči Vám alebo Vám blízkym osobám?
- Bol páchateľ v minulosti trestne stíhaný alebo vedené voči nemu priestupkové konanie? Išlo o závažný (násilný) trestný čin?
- Je páchateľ členom alebo prejavuje sympatie voči extrémistickým skupinám?
- Má alebo mal páchateľ v minulosti problémy so závislosťami na drogách, alkohole alebo iných látkach, príp. hrách?
- Má alebo mal v minulosti páchateľ problémy s duševným zdravím? Podstúpil alebo podstupuje liečbu súvisiacu s duševným zdravím?
- Vyhrážal sa alebo sa pokúsil páchateľ v minulosti o samovraždu?

Popis: Druhý okruh modelových otázok obsahuje 2 kontrolné otázky, ktorým nie je prisudzované bodové ohodnotenie. V prípade, ak páchateľ nie je identifikovateľný pri individuálnom posúdení, t.j.

ani nebol obeťou označený, nie je možné uskutočniť vyhodnotenie tejto časti a kladenie otázok je zbytočné. Keď sa však páchateľ stane identifikovateľným, je potrebné individuálne posúdenie doplniť o tieto faktory. Modelový dotazník a predstavené rizikové faktory sa zmarievajú na identifikáciu ohrozenia individuálnej obete. Páchateľ však môže predstavovať riziká aj vo vzťahu k širšej skupine obyvateľov/menšine/komunita alebo voči spoločnosti, modelový dotazník takéto vyhodnotenie neobsahuje. Avšak, dotazník zameraný na obeť nenávisťných trestných činov prihliada na riziká, ktoré môžu vyplývať menšine/komunita, ku ktorej patrí individuálna obeť. Riziká pre menšinu/komunitu zvyšujú ohrozenie individuálnej obete, zároveň je však potrebné prijať aj opatrenia na ochranu menšiny/komunita.

Identifikácia ohrozenia obete – vyhodnotenie

- Potrebné ku každému individuálnemu posúdeniu a jeho vyhodnoteniu pristupovať samostatne a vo vzájomnej súvislosti zvážiť jednotlivé rizikové faktory.
- Otázky zamerané na identifikáciu ohrozenia obete majú rôznu váhu ako aj relevantnosť vzhľadom na spáchaný trestný čin.
- Podľa počtu bodov je náročné vyhodnocovať, bodové okruhy sú preto orientačné (bezprostredné riziko, vysoké riziko, stredné riziko, nízke riziko).
- Potrebné je individuálne zvážiť mieru rizika v závislosti od toho, na ktorú otázku odpovedala obeť „áno“.
- Držba zbrane a história násilia voči obeť sú vo vzájomnej kombinácii najzávažnejšími rizikovými faktormi, ktoré samé o sebe môžu postačovať pre vyhodnotenie vysokého rizika.

Popis: Pri vyhodnocovaní rizika je potrebné venovať zvýšenú pozornosť tomu, ako ho vníma obeť a nepodceňovať riziká vyplývajúce zo vzťahu obeť a páchateľa. V kontexte konkrétnej obeť môžu byť niektoré rizikové faktory závažnejšie, na bodové hodnotenie je potrebné nahliadať ako orientačné. Pre každý stupeň ohrozenia obsahuje modelový dotazník aj príklady opatrení, ktoré je možné prijať na zabezpečenie ochrany obeť pred opakovanou viktimizáciou.

Identifikácia ohrozenia obete – možné opatrenia ochrany

- využitie inštitútov zadržania alebo vykázania, zaistenia veci (najmä v prípade zbrane), ak sú splnené podmienky, návrh na väzbu
- zvýšenie prítomnosti hliadky v okolí miesta, kde sa obeť zdržiava (v spolupráci s miestnou políciou)
- úprava zákazu styku páchateľa s obeťou, návrh na väzbu
- poskytnutie informácií o možnosti podania návrhu na vydanie neodkladného opatrenia podľa CSP
- zabezpečiť, aby sa obeť nestretla s páchateľom v čakárni a páchateľ nebol prítomný pri výsluchu
- informovať obeť o prepustení alebo úteku z väzby, z výkonu trestu odňatia slobody alebo ochranného liečenia, z výkonu detencie, o prerušení výkonu trestu odňatia slobody, o zmene výkonu ochranného liečenia z ústavného na ambulantné liečenie

Popis: Príklady opatrení, ktoré sú relevantné v prípade vyhodnotenia stupňa rizika ohrozenia obete. Bližšie sa im venuje príloha k téme 3.

Identifikácia ohrozenia obete – možné opatrenia ochrany

- dohodnúť rýchly kontakt na políciu v prípade ohrozenia obete alebo nevyžiadaného kontaktu páchateľa s obeťou
- spolupracovať so subjektom poskytujúcim pomoc obetiam pre zabezpečenie napr. náhradného bývania
- informovať obeť o možnosti neuvedenia totožnosti v trestnom oznámení a viesť jej údaje samostatne
- pomoc obeti pri premiestnení/zabezpečení ubytovania
- oznámenie orgánu sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately, ak sú prítomné deti
- pomôcť obeti kontaktovať dôverníka, splnomocnenca, subjekt poskytujúci pomoc obetiam
- spolupráca so subjektom poskytujúcim pomoc obetiam

Popis: Príklady opatrení, ktoré sú relevantné v prípade vyhodnotenia stupňa rizika ohrozenia obete. Bližšie sa im venuje príloha k téme 3.

Identifikácia ohrozenia obeť – možné opatrenia ochrany pri obetiach nenávistných TČ

- poskytnúť zvýšenú ochranu menšine, komunitě alebo zvýšenú kontrolu určitého miesta napr. formou pravidelných pochôdzok v spolupráci s miestnou políciou
- preskúmať súvisiace incidenty, identifikovať potenciálne hrozby (napr. skupiny pôsobiace v danom okolí)
- sledovanie online priestoru, resp. nahlásených prípadov online nenávistných prejavov
- v prípade susedských vzťahov/konfliktov, odporučiť formy mediácie a deeskalácie napätých vzťahov

Popis: Ako sme spomínali, pri obetiach nenávistných trestných činov môže hroziť riziko aj celej menšiny/komunitě, preto je na mieste prijať opatrenia zamerané nielen na ochranu individuálnej obeť, ale aj celej menšiny/komunitě. Pôjde najmä o preventívne opatrenia súvisiace s bezpečnosťou miest, udalostí alebo nenávistnými prejavmi v online priestore.

Q&A V prípade, ak nie sú otázky účastníkov vzdelávania, môže lektor diskusiu začať otázkami:

Vnímate individuálne posúdenie obeť v užšom alebo širšom kontexte?

Zaradili by ste medzi znaky týkajúce sa zraniteľnosti iné prvky? Ktoré sú podľa Vás tie najviac determinujúce?

Pracovali ste v minulosti s obdobným modelovým dotazníkom?

Ako by ste postupovali v prípade, ak by bol páchatel' identifikovaný až po prvom výsluchu?

V. Príloha k téme 3

Prostriedky ochrany obete

- **Trestnoprocesné**

- aplikácia závisí takmer výlučne od posúdenia OČTK a súdu (neplatí pre nepriame prostriedky ochrany)

- **Iné ako trestnoprocesné**

- nemajú vplyv na priebeh trestného konania, nie sú aktívne viazané na trestné konanie
- podľa osobitných právnych predpisov
- v zmysle zákona o obetiach je ich realizáciu zabezpečujú subjekty poskytujúce pomoc obetiam (OČTK majú manudukčnú/informačnú povinnosť)

Popis: Prostriedky, ktorými je obetiam účinne poskytovaná ochrana pred následnou viktimizáciou, možno druhovo rozdeliť na tie, ktoré majú vplyv na priebeh trestného konania a sú na trestné konanie aktívne naviazané, a tie, ktoré vplyv na priebeh trestného konania nemajú. V ďalších slidoch je venovaná pozornosť jednotlivým inštitútom oboch skupín. Zatiaľ čo aplikácia trestnoprocesných prostriedkov ochrany obetí takmer výlučne závisí od uváženia, resp. vyhodnotenia situácie orgánmi činnými v trestnom konaní a súdmi, v prípade iných ako trestnoprocesných prostriedkov ochrany je úloha orgánov činných v trestnom konaní a súdu spravidla informačná, a samotná realizácia ochrany obete je ponechaná na subjektoch poskytujúcich pomoc obetiam, resp. obeti samotnej.

Prostriedky ochrany obete

Systém ochrany obetí v podmienkach SR:

- Zákon o obetiach
- Trestný poriadok
- Zákon o Policajnom zbore
- Civilný sporový poriadok
- Okrajovo ďalšie právne predpisy

pre účinnú ochranu obete je nevyhnutná existencia riadne fungujúceho interdisciplinárneho systému

Popis: Ochranu obete nemožno chápať izolovane, ako obsiahnutú zákonom o obetiach, prípadne Trestným poriadkom. Pre účinné naplnenie cieľa zabezpečiť obeti riadnu a efektívnu ochranu pred následnou viktimizáciou je nevyhnutná existencia fungujúceho interdisciplinárneho systému. V podmienkach Slovenskej republiky systém ochrany obete tvoria nad rámec zmienených právnych predpisov zákon o Policajnom zbore, Civilný sporový poriadok a okrajovo aj iné právne predpisy, ktorými sú napríklad zákon o združovaní občanov a ďalšie. Dosiahnutie sledovaného výsledku vyžaduje, aby sa inštitúty jednotlivých právnych predpisov navzájom nevylučovali, ale naopak dopĺňali sa a na seba nadväzovali. Rovnako je žiaduce, aby subjekty vystupujúce v súvisiacich procesoch vzájomne komunikovali a spĺňali voči obeti svoju manudukčnú povinnosť.

Prostriedky ochrany obete

Oprávnenie policajta vykázať osobu zo spoločného obydlija (zákon o PZ)

- prvok administratívneho práva
- ochrana predovšetkým obetí domáceho násilia
- mal by byť nasledovaný ďalšími (i trestnoprocesnými prostriedkami ochrany)
- vykázaná osoba nesmie do spoločného obydlija vstúpiť po dobu 14 dní (počíta sa aj deň vykázania), táto doba sa predlžuje po podaní návrhu na vydanie neodkladného opatrenia do vykonateľnosti súdneho rozhodnutia (manudukčná povinnosť policajta)
- záznam o vykázaní policajt do 24 hodín pošle intervenčnému centru
- intervenčné centrum do 72 hodín od doručenia ponúkne obeti trestného činu domáceho násilia krízovú intervenciu a odbornú pomoc

Popis: Základným prostriedkom ochrany obete rozoznávaným administratívnym právom je využitie oprávnenia policajta podľa zákona o Policajnom zbore vykázať osobu zo spoločného obydlija. Uvedený inštitút tvorí súčasť systému ochrany obete, pričom nie je obligatórne naviazaný na aplikáciu ďalších prostriedkov interdisciplinárneho systému, hoci zákonodarca takú situáciu explicitne predpokladá. K aplikácii oprávnenia policajta vykázať osobu zo spoločného obydlija v aplikačnej praxi najčastejšie nedochádza z dôvodu, že sa nejedná o faktické spoločné obydlije osôb, prípadne sa taký postup nejaví ako účelný (napr. väzobné stíhanie páchateľa). Predmetný slide sa dotýka základných atribútov spracovaného inštitútu.

Prostriedky ochrany obete

Neodkladné opatrenie súdu podľa § 325 ods. 2 písm. e) CSP

- spočíva v uložení povinnosti osobe dôvodne podozrivej z násilia, aby nevstupovala do domu alebo bytu, v ktorom býva ohrozená osoba
- možno vydať aj ak nedošlo k vykázaniu policajtom
- návrhové konanie
- súd rozhodne o návrhu do 24 hodín od doručenia
- vykonateľné vyhlásením/vyhotovením
- TČ marenia výkonu úradného rozhodnutia podľa § 348 ods. 1 písm. h) Trestného zákona (aj vo vzťahu k vykázaniu policajtom)

Popis: Využitie neodkladného opatrenia spočívajúceho v uložení povinnosti osobe podozrivej z násilia nevstupovať do obydľia ohrozenej osoby (alebo spoločného obydľia) je prostriedkom ochrany obete nadväzujúcim na vykázanie podľa zákona o Policajnom zbore, hoci vykázanie tomuto postupu nemusí obligatórne predchádzať. Aplikácia tohto inštitútu je výlučne v dispozícii ohrozenej osoby. Ide o pomerne efektívny prostriedok ochrany obete, pričom jeho interdisciplinárny rozmer možno prezentovať na skutkovej podstate trestného činu marenia výkonu úradného rozhodnutia podľa § 348 ods. 1 písm. h) Trestného zákona.

Prostriedky ochrany obete

- § 2 ods. 21 Trestného poriadku – zásada ochrany poškodeného (**trestné konanie sa musí viesť s potrebnou ohľaduplnosťou k poškodenému a rodinným príslušníkom obete, treba zohľadniť osobnú situáciu a okamžité potreby poškodeného**)
- § 8 zákona o obetiach – špeciálne vylučovacie miestnosti, zásada nevyhnutnosti
- § 135 ods. 4 Trestného poriadku – výsluch OZO osobou rovnakého pohlavia
- § 262a, § 247 ods. 5 Trestného poriadku – zamedzenie kontaktu OZO a rodinných príslušníkov s páchateľom, vylúčenie verejnosti
- manuálna povinnosť

Popis: Na dotknutej časti prezentácie sú zmienené niektoré relevantné ustanovenia Trestného poriadku a súvisiace ustanovenie zákona o obetiach, ktoré formujú základný obraz o ochrane obetí v trestnom konaní.

Prostriedky ochrany obete

Ochrana citlivých údajov obete

- § 136 ods. 1 Trestného poriadku – osobné údaje sa v zápisnici poznačia len v nevyhnutnej miere, najmä v rozsahu meno a priezvisko
- **Utajenie totožnosti oznamovateľa** – na žiadosť oznamovateľa sa v trestnom oznámení neuvedú údaje o jeho totožnosti
 - potrebné obeť o dotknutom práve riadne poučiť
 - OČTK neposudzujú účelnosť/dôvodnosť
- **Povolenie neuvádzať údaje o svojej osobe** – totožnosť, bydlisko a iné v prípade ohrozenia života/zdravia/telesnej integrity svedka alebo blízkych osôb (§ 136 ods. 2 Trestného poriadku)
 - súhlas v prípravnom konaní dáva prokurátor

Popis: Vo vzťahu k obeti rozoznáva Trestný poriadok tri základné formy ochrany citlivých údajov. Ustanovenie § 136 ods. 1 Trestného poriadku sa obligatórne vzťahuje na procesné postavenie svedka, a ochrana obete, ktorá spravidla v trestnom konaní ako svedok vystupuje, je teda len subsidiárnym účinkom. V prípade, že obeť vystupuje v trestnom konaní ako oznamovateľ, môže požiadať o zatajenie údajov o svojej totožnosti. Orgány činné v trestnom konaní na žiadosť oznamovateľa – obeť taký postup bez ďalšieho aplikujú. Naproti tomu po začatí trestného stíhania závisí aplikácia takého postupu od úvahy orgánov činných v trestnom konaní, pričom v prípravnom konaní sa vyžaduje súhlas prokurátora.

Prostriedky ochrany obete

Splnomocnenec poškodeného

- môže ním byť poverený zástupca organizácie na pomoc poškodeným
- môže podávať návrhy, opravné prostriedky, nazerať do spisu, podávať vyjadrenia, žiadať informáciu o stave konania, uplatniť nárok poškodeného, zúčastňovať sa na úkonoch s poškodeným alebo v mene poškodeného

Dôverník

- výsostné právo poškodeného v prípravnom konaní
- nemôže zasahovať do priebehu úkonu (pokiaľ nie je zároveň splnomocnencom)
- psychická, morálna podpora a pomoc poškodeného

O dotknutých právach poškodeného je nevyhnutné obeť riadne poučiť!

Popis: Predmetné inštitúty sú základnými prostriedkami, ktorými možno zabezpečiť ochranu obete pred druhotnou viktimizáciou v trestnom konaní, pričom sú naviazané na procesné postavenie poškodeného.

Výsluch OZO

Výsluch OZO (§ 135 Trestného poriadku)

- do konfliktu sa dostáva právo OZO na ochranu pred následnou viktimizáciou s právom obvineného na obhajobu, pričom je potrebné materiálne zachovať obe práva v čo najširšom rozsahu
- prísne upravené náležitosti úkonu:
 - výsluch vedený osobou rovnakého pohlavia
 - prítomnosť psychológa
 - použitie videokonferenčného zariadenia
 - po obsahovej stránke tak, aby sa už nemusel opakovať
 - opakovať možno v prípravnom konaní len so súhlasom prokurátora

Popis: S určitosťou možno konštatovať, že práve v prípade právnej úpravy výsluchu obzvlášť zraniteľnej obete je Trestný poriadok najkonkrétnejší, keď ochranu obete premieta do explicitne vyjadrených náležitostí úkonu trestného konania. Účelom je zachovanie práva obete na ochranu pred následnou viktimizáciou, ale i práva obvineného na obhajobu v čo najširšom rozsahu.

Výsluch OZO

Psychológ

- úlohou psychológa je prispieť k správne vedeniu výsluchu
- je potrebné vopred prekonzultovať spôsob vedenia výsluchu s ohľadom na okolnosti viažuce sa ku skutku a k osobe obete
- pokiaľ zistí, že výsluch môže mať na psychický stav OZO nepriaznivý vplyv, môže navrhnúť odložiť výsluch, prípadne počas úkonu navrhnúť, aby sa výsluch prerušil
- Styk psychológa s vypočúvanou osobou pred úkonom?
- Pribratie psychológa, ktorý je zároveň znalcom v odbore psychológia?

Popis: Psychológ v rámci výsluchu obzvlášť zraniteľnej obete zohráva významnú úlohu, pričom zákonodarca mu priznáva aj nezanedbateľné návrhové oprávnenie vo vzťahu k vypočúvajúcej osobe. Zároveň je v zmysle Trestného poriadku potrebné spôsob vedenia výsluchu so psychológom vopred prekonzultovať. Prítomnosť, úloha a oprávnenia psychológa sú preto materiálnym prejavom vôle zákonodarcu minimalizovať u obzvlášť zraniteľnej obete riziko následnej viktimizácie. Aplikácia prax prináša výzvy súvisiace s otázkami, do akej miery by mal psychológ vplývať na obeť pred samotným výsluchom a či je vhodné, resp. účelné pribrať k výsluchu psychológa, ktorý je zároveň znalcom,

a o ktorom sa možno dôvodne domnievať, že bude v dotknutom trestnom konaní pribratý za účelom znaleckého skúmania.

Výsluch OZO

Pred výsluchom:

- zisťovať potreby obete (prostredníctvom individuálneho posúdenia obete)
- zabezpečiť prítomnosť psychológa, konzultovať s ním spôsob vedenia výsluchu a uvedené zaznamenať do zápisnice o úkone
- V prípade maloletého zabezpečiť prítomnosť OSpODaSK, zvážiť prítomnosť zákonného zástupcu alebo pedagóga
- zamedziť kontakt OZO s páchateľom
- poučiť OZO o jej právach vyplývajúcich z postavenia OZO a poškodeného, s akcentom na identifikované potreby, pričom poučenie je potrebné osobe primerane vysvetliť
- vysvetliť OZO význam úkonu trestného konania, postavenie ďalších prítomných osôb a dôvod ich prítomnosti, dôvod využitia videokonferenčného zariadenia

Popis: Slide popisuje jednotlivé materiálne i formálne predpoklady či podmienky výsluchu obzvlášť zraniteľnej obete. Pertraktovaná je manudukčná povinnosť orgánov činných v trestnom konaní vo vzťahu k obeti, pričom táto musí byť splnená v materiálnej, nie len formálnej rovine. Následne je potrebné identifikovať potreby obete. Obzvlášť nevyhnutné je zamedzenie akéhokoľvek vizuálneho kontaktu obete s osobou, ktorú označuje za páchateľa.

Výsluch OZO

Počas výsluchu:

- priebeh úkonu zaznamenať na videokonferenčné zariadenie
- klásť otázky možno len prostredníctvom vypočúvajúcej osoby
- detailizácia výsluchu (osobe potrebné vysvetliť)
- zákaz otázok nad rámec nevyhnutného zasahujúcich do osobnej integrity
- priebežne sa zaujímať o aktuálny psychický, resp. zdravotný stav vypočúvanej osoby
- psychológ v odôvodnenom prípade môže navrhnúť prerušiť výsluch

Popis: Samotný výsluch obzvlášť zraniteľnej obete musí po obsahovej stránke prebiehať mimoriadne citlivo, aby tak bol zachovaný účel ochrany obete pred následnou viktimizáciou. Otázky možno obeti klásť len prostredníctvom vypočúvajúcej osoby a tieto by nemali nad rámec nevyhnutného zasahovať

do integrity vypočítavanej osoby. Zároveň je však potrebné výsluch realizovať obsahovo vyčerpávajúco a detailne zohľadňujúc zákonom vyjadrený predpoklad, že tento sa už v ďalšom konaní nebude opakovať.

Výsluch OZO

Čo ak nie je možné dodržať predpísané náležitosti výsluchu OZO?

- vypočítavajúca osoba rovnakého pohlavia, prítomnosť psychológa, videokonferenčné zariadenie, špeciálna výsluchová miestnosť
- časová tieseň, materiálne vybavenie a pod.

Popis: Trestný poriadok pre realizáciu výsluchu obzvlášť zraniteľnej obete stanovuje pomerne prísne podmienky. V aplikačnej praxi mnohokrát s poukazom na časovú tieseň súvisiacu s maximálnou lehotou zadržania, prípadne iné objektívne skutočnosti, nie je možné dodržať všetky zákonom predpokladané náležitosti. Zároveň je však potrebné si uvedomiť, že tieto náležitosti sledujú ochranu obzvlášť zraniteľnej obete pred následnou viktimizáciou, a ich prípadné nedodržanie nemá za následok nepoužiteľnosť úkonu v ďalšom konaní. Jedným dychom je však potrebné dodať, že orgány činné v trestnom konaní majú povinnosť postupovať tak, aby v čo najširšom možnom rozsahu zachovali právo obete na ochranu pred následnou viktimizáciou.

Výsluch OZO

Kedy výsluch OZO realizovať?

- je výsluch OZO ťažiskovým dôkazom usvedčujúcim páchateľa?
- umožňuje dôkazná situácia vydanie uznesenia o vznesení obvinenia?

Pokiaľ výsluch OZO je zásadným dôkazom a dôkazná situácia to umožňuje, je na mieste favorizovať realizáciu (jediného) výsluchu OZO v štádiu po vznesení obvinenia za zachovania obhajobných práv obvineného

Popis: Výzvou aplikačnej praxe je častokrát určenie momentu v rámci trestného konania, kedy výsluch obzvlášť zraniteľnej obeť realizovať. Výsluch obzvlášť zraniteľnej obeť spravidla je ťažiskovým dôkazom usvedčujúcim páchatela, preto je potrebné ho realizovať za zachovania prvku kontradiktórnosti. Rovnako je dôležité, či skutková a dôkazná situácia umožňuje vydať opodstatnené uznesenie o vznesení obvinenia aj bez predchádzajúceho výsluchu obzvlášť zraniteľnej obeť. Vyhodnotenie bude na orgánoch činných v trestnom konaní a bude vždy záležať od tej ktorej trestnej veci. Možno však uzavrieť, že pokiaľ to procesná situácia umožňuje, výsluch obzvlášť zraniteľnej obeť je vhodné realizovať po vznesení obvinenia a za zachovania prvku kontradiktórnosti. Takto vykonaný výsluch disponuje dôvodným predpokladom, že už ho nebude potrebné v ďalšom konaní opakovať. Zároveň bude zachované právo obvineného na obhajobu i právo obeť na ochranu pred následnou viktimizáciou v čo najširšom možnom rozsahu.

Výsluch OZO

Kontradiktórnosť výsluchu OZO

- obvinený má obhajcu
 - obhajcovi obvineného bude umožnená prítomnosť na úkone
 - obvinenému nebude prítomnosť umožnená (§ 213 ods. 1 Trestného poriadku)
- obvinený nemá obhajcu
 - je potrebné materiálne zachovať právo na obhajobu
 - využitie špeciálnej výsluchovej miestnosti
 - zamedzenie fyzického kontaktu s vypočúvanou osobou
 - zaznamenanie úkonu audiovizuálnou formou

Popis: Kontradiktórnosť výsluchu obzvlášť zraniteľnej obeť v kontexte zachovania práva na obhajobu predpokladá možnosť obvineného klásť obeť otázky. Pokiaľ má obvinený obhajcu, nejaví sa zachovanie prvku kontradiktórnosti ako problematické. Naopak pokiaľ obvinený obhajcu nemá, je potrebné vykonať kroky za účelom zachovania oboch konkurenčných práv. Právo obeť na ochranu pred následnou viktimizáciou však nemôže ustúpiť právu obvineného na obhajobu a fyzickú prítomnosť obvineného na výsluchu obeť nemožno akceptovať. Za vhodný prostriedok sa javí využitie špeciálnej výsluchovej miestnosti.

Prostriedky ochrany obete

Ochrana obete pred nežiaducim kontaktom s páchatel'om

- súčasť práva na ochranu pred následnou viktimizáciou
- v súvislosti s úkonmi trestného konania (druhotná a opakovaná viktimizácia)
 - špeciálne výsluchové miestnosti
 - § 8 ods. 2 zákona o obetiach
 - § 262a Trestného poriadku
- v súvislosti so zadokumentovaným, prípadne hroziacim konaním páchatel'ea
 - subjekty poskytujúce pomoc obetiam
 - § 8 ods. 4 zákona o obetiach (uloženie opatrení v záujme ochrany obete)

Popis: Najtriviálnejšou, no v praxi mnohokrát náročnou úlohou dotknutých subjektov je zamedziť fyzickému a inému kontaktu páchatel'ea s obeťou. Zamedzenie kontaktu obvineného a obete, resp. rodinných príslušníkov obete vyslovene predpokladá zákon o obetiach i Trestný poriadok napr. v ustanoveniach týkajúcich sa prípravy hlavného pojednávania.

Prostriedky ochrany obete

Dôvody väzby vo svetle ochrany obete pred opakovanou viktimizáciou

- väzobné stíhanie obvineného prirodzene eliminuje riziko pred opakovanou viktimizáciou
- pokiaľ súd konštatuje existenciu väzobného dôvodu, môže obvinenému nahradiť väzbu a uložiť mu primerané povinnosti a obmedzenia podľa § 82 Trestného poriadku, ktorými zabezpečí aj ochranu obete pred opakovanou viktimizáciou (uvedené predpokladá aj zákon o obetiach)
- zákaz úmyselne sa priblížiť k obeť na vzdialenosť menšiu ako 5 metrov,
- zákaz kontaktovať obeť akoukoľvek formou
- Zákaz zdržiavať sa v blízkosti obydľia obete alebo miesta, ktoré obeť navštevuje

V aplikačnej praxi spôsobujú nedostatky niektoré legislatívne nedokonalosti

Popis: Pokiaľ osoba, o ktorej obeť tvrdí, že je páchatel'om, bola vzatá do väzby, je tým *de facto* zároveň poskytnutá ochrana obete pred opakovanou viktimizáciou. Jedná sa však v podstate o sprievodný jav väzobného stíhania. V niektorých prípadoch však riziko opakovanej viktimizácie nemusí obstať ako väzobný dôvod. V prípade, že súd vzhľadom na obvineného materiálne i formálne podmienky väzby, avšak mu väzbu nahradí, Trestný poriadok umožňuje obvinenému uložiť konkrétne obmedzenia a povinnosti slúžiace na ochranu obete.

VI. Príloha k téme 4

Aktivita 1: Predstavenie checklistov a modelových dotazníkov

Zobraziť checklisty a predstaviť účastníkom vzdelávania ich prvky, ktoré slúžia na vlastnú kontrolu dodržiavania základných zásad komunikácie s obeťou a uskutočnenia individuálneho posúdenia.

Následne zobrazíť modelový dotazník a predstaviť jeho jednotlivé časti. Všeobecné informácie sa týkajú najmä základných identifikačných údajov obeť, kontaktných údajov. Ďalšia časť sa zaoberá identifikáciou zraniteľnosti a je rozdelená na podčasti k osobným charakteristikám a zraniteľnosti v dôsledku trestného činu a vzťahu k páchatelovi. Nasleduje identifikácia okamžitých potrieb a ohrozenia obeť. Po bodovom vyhodnotení ohrozenia obeť je možné prijať niektoré z odporúčaných opatrení na zabezpečenie fyzickej bezpečnosti obeť.

Aktivita 2: Modelové prípady obeť a vyplnenie dotazníka

Lektor vyberie niektorý z modelových prípadov (v prípade nedostatku času aj všetky), ktoré základne ilustrujú situáciu obeť pre vyhodnotenie či je obzvlášť zraniteľnou alebo nie a vyhodnotenie potreby prijatia ochranných opatrení. Lektor v prípade potreby odpovedá na doplňujúce otázky účastníkov vzdelávania tak, aby ich usmernil pri vyplňaní dotazníka a jeho vyhodnotení. Je možné s účastníkmi konania na týchto príkladoch prejsť aj potenciálny priebeh výsluchu, resp. zopakovať spôsob vedenia výsluchu obzvlášť zraniteľnej obeť.

Príklad 1: Pán M. 50-ročný muž bez domova, ktorého niekoľkokrát počas 3 mesiacov napadla skupinka mladých 20-ročných mužov pred zariadením pre ľudí bez domova. Počas fyzických útokov pánovi M. nadávali, poukazovali na jeho status osoby bez domova a rečovú vadu a vyhrážali sa, že ak útok nahlási, zabijú ho. Pri poslednom útoku náhodný okoloidúci privolať hliadku, ktorej sa podarilo chytiť jedného z páchatelov, ktorý mal vytetované symboly s nacistickou tematikou. Ako reakciu na zadržanie jedného z páchatelov, pri najbližšej návšteve zariadenia, pána M. ho skupinka páchatelov surovo fyzicky napadla a pán M. bol hospitalizovaný.

Príklad 2: Pani K. je 50-ročná žena, ktorá žije v spoločnej domácnosti so svojou dcérou a jej manželom, pánom J. Manžel J. bol opakovane násilný voči dcére pani K., pričom sa jej vyhrážal zbraňou ako aj ublížením pani K. v prípade, ak by násilné incidenty dcéra pani K. oznámila. Na naliehanie svojej matky, sa dcéra pani K. rozhodla násilný vzťah ukončiť a podala žiadosť o rozvod. Manžel J. sa však odmietol odsťahovať zo spoločnej domácnosti, a tak sa pani K. a jej dcéra zamykali v jednej z izieb vždy, keď boli doma. Pri návrate z práce pani K. počula zvuky hádky vychádzajúce zo spoločného obydľia, keď prišla domov manžel J. držal v ruke zbraň a vystrelil na dcéru pani K. Následne utiekol. Dcéra pani K. je hospitalizovaná v nemocnici, manžel J. je na úteku s prístupom do spoločného obydľia a zbraňou.

Príklad 3: Pán S. je 34-ročný paraplegik, ktorý žije sám, pracuje z domu a má len veľmi malý okruh priateľov, s ktorými sa zriedkakedy stretáva. Jedného dňa sa stal terčom telefonického podvodu, na základe čoho previedol na účet páchatelä pána L. 7 000 eur. Pána L. sa polícií podarilo stotožniť a na podklade bankových a telekomunikačných údajov, podkladov z obdobných skutkov, ktoré mu boli preukázané a jeho vlastnej výpovede aj obviniť. Pán S. bol predvolaný na výsluch. Medzitým pána S. kontaktoval opakovane pán L. a naliehal na neho, aby nevypovedal v jeho neprospech.